

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Görsel-Metin İlişkisi

Ayşe ACUN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf İNEL

Uşak

Haziran, 2019

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA GÖRSEL-METİN İLİŞKİSİ

AYŞE ACUN

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf İNEL

UŞAK

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

2019

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA GÖRSEL-METİN İLİŞKİSİ

Ayşe ACUN

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf İNEL

Sosyal Bilgiler dersi bireyin toplumsal hayata katılmasını kolaylaştıran çevresinde olan bitenin farkında olmasını sağlayan bir derstir. Bu dersle birlikte öğrencilerde milli bilinç oluşturulmaya, öğrencilere demokrasi kavramı anlatılmaya çalışılır. Bunun yanında ülkemizin coğrafi, tarihi ve kültürel özelliklerinin öğrencilere kavratılması hedeflenir. Yerel, ulusal ve uluslar arası düzeyde ticaret, sosyal ve kültürel faaliyetlerle birlikte sevgi, barış kardeşlik gibi bazı kavramlar benimsetilmeye çalışılır.

Ders kitapları ise temel bilgi kaynağı olması ve derste hangi konuların işleneceğini göstermesi açısından eğitimde önemli araç gereçler arasında yerini almıştır. Sosyal Bilgiler dersi için de ders kitapları öğrencinin ilgisini çekmesi ve konunun kolay kavranması için oldukça önemli bir araç gereçtir.

Bu araştırmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılında kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsel-metin ilişkisinin incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi şeklinde gerçekleştirilen çalışmada 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırma boyunca ilgili literatür incelenmiş ve gerekli notlar alınmış buradan yola çıkarak doküman incelemesi yapılmıştır. Veriler niceleştirilerek tablolar halinde getirilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada kitaplarda yer alan görsellerin tasarım ilkelerine uygunluğu, görsellerin metin başlığı ve metin ile uyumu incelenmiştir. Araştırma sonucunda kitaplarda yer alan görsellerin daha kaliteli olması gerektiği ve öğrenciyi daha çok düşünmeye sevk edecek görseller kullanılması gerektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Görsel-Metin ilişkisi, Ortaokul

ABSTRACT**THE RELATIONSHIP BETWEEN VISUAL-TEXT IN SOCIAL STUDIES
COURSEBOOKS**

Ayşe ACUN

Department of Turkish and Social Sciences Education

Uşak University Institute of Social Sciences, 2019

Advisor: Dr. Associate Yusuf İNEL

Social Studies course is a lesson that facilitates the participation of the individual in social life and makes them aware of what is happening around. In this course, it is tried to explain the concept of democracy to students and create national consciousness. In addition to this, it is aimed to teach students the geographical, historical and cultural characteristics of our country. Some concepts such as love, peace, fraternity with commercial, social and cultural activities are tried to make students adapt at regional, national and international level.

The coursebooks have become one of the important tools in education in terms of being the main source of information and showing which subjects are taught in the course. For Social Studies course, coursebooks are a very important tools to pay students attention and enable them to comprehend the topic.

The aim of this research is to examine the relationship between image and text in the social studies textbooks used in the academic year 2018-2019. In the study, which belongs to the qualitative examination methods of document analysis, social studies textbooks of the 4th, 5th, 6th and 7th grade were examined. During the study, the relevant literature was examined and the required records were made and on this basis a documentary review was carried out. The data were quantified and tabulated and interpreted. During the research, the correspondence of the images contained in the books with the design principles, the title of the text and the correspondence between the images and the text was examined. As a result of the investigation, it was found that the graphics contained in the books should be of higher quality and that the graphics that encourage students to think more should be used.

Keywords; Social Studies Coursebook, Relationship between visual and text

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı 154007014 No'lu öğrencisi Ayşe ACUN'un "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Görsel-Metin İlişkisi" adlı tezi 21 /06 / 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf İNEL	
Üye	: Prof. Dr. Adem SEZER	
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN	

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

ÖNSÖZ

Dünyanın neresinde olursa olsun tüm bireyler belli bir yaşa geldiği zaman eğitim sürecine dahil edilirler. Burada amaç bireylere temel bilgi ve becerileri öğretmek, bireylerin yeteneklerini ortaya çıkararak onları ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe yöneltmek ve ülkenin politikaları doğrultusunda davranış eğitimi vermektir.

Türkiye’de de Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda bireyler okullarda eğitim alırlar. Eğitim sürecinde bireylere verilen derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersi. Amaçları Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ile paralellik gösteren Sosyal Bilgiler dersi 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulmaktadır.

Bu araştırmanın amacı da 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsel-metin ilişkisini incelemektir.

Çalışma sürecim boyunca bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren olumlu sözleriyle beni motive eden danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yusuf İNEL’e ve yüksek lisans hayatım boyunca beni cesaretlendiren bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Erkan DİNÇ’e teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma için ona ayıramadığım zamanlardaki sabırlı ve uyumlu davranışlarından dolayı kızım Zeynep’e ve bu dönemlerde kızıma tüm sevgisiyle eşlik eden kıymetli annem Müzeyyen ALTINTAŞ’a teşekkür ederim. Ayrıca eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen babam, kardeşim ve eşime de teşekkürler. Çalışma sürecim boyunca bana destek olan herkese teşekkür ederim.

Ayşe ACUN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad Soyad: Ayşe ACUN

Doğum Yeri ve Tarihi: Nazilli/AYDIN, 1992

Eğitim Durumu

2011-2015 Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

2007-2011 Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi Nazilli / AYDIN

Yabancı Dil

İngilizce

Bilimsel Araştırmalar

Sosyal Bilgiler Dersinde Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Konuların Öğretiminde Güncel Olayların Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri Uluslar arası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu V (USBES V).

İletişim Bilgileri

E- mail: ayseacunn@gmail.com

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo:1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Birey ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	24
Tablo:2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Kültür ve Miras’ Ünitesi Görsel -Metin İlişkisi.....	26
Tablo:3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	29
Tablo:4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ Ünitesi Görsel Metin İlişkisi.....	32
Tablo:5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Üretim, Dağıtım ve Tüketim’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	34
Tablo:6. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Etkin Vatandaşlık’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	36
Tablo:7. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Küresel Bağlantılar’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	38
Tablo:8. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Birey ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	41
Tablo:9. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Kültür ve Miras’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	46
Tablo:10. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ Ünitesi Görsel Metin İlişkisi.....	50
Tablo:11. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	54
Tablo:12. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Üretim, Dağıtım ve Tüketim’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	56
Tablo:13. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Etkin Vatandaşlık’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	59
Tablo:14. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Küresel Bağlantılar’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	61
Tablo:15. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Birey ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	64
Tablo:16. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Kültür ve Miras’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	68

Tablo:17. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	73
Tablo:18. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	76
Tablo:19. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Üretim, Dağıtım ve Tüketim’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	79
Tablo:20. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Etkin Vatandaşlık’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	83
Tablo:21. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Küresel Bağlantılar’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	86
Tablo:22. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Birey ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	90
Tablo:23. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Kültür ve Miras’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	93
Tablo:24. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ Ünitesi Görsel Metin İlişkisi.....	97
Tablo:25. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	101
Tablo:26. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Üretim, Dağıtım ve Tüketim’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	104
Tablo:27. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Etkin Vatandaşlık’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	107
Tablo:28. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Küresel Bağlantılar’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi.....	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

1.Fotoğraflar Listesi

Fotoğraf 1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.13.....	25
Fotoğraf 2. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 40.....	27
Fotoğraf 3. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.45.....	28
Fotoğraf 4. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 63.....	30
Fotoğraf 5. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.74.....	31
Fotoğraf 6. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.78.....	31
Fotoğraf 7. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.98.....	33
Fotoğraf 8. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.100.....	33
Fotoğraf 9. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.129.....	35
Fotoğraf 10. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.144.....	36
Fotoğraf 11. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.156.....	37
Fotoğraf 12. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.157.....	37
Fotoğraf 13. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 160.....	38
Fotoğraf 14. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.181.....	39
Fotoğraf 15. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.16.....	43
Fotoğraf 16. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 19.....	43
Fotoğraf 17. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.15.....	44
Fotoğraf 18. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 28.....	45
Fotoğraf 19. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.40.....	48
Fotoğraf 20. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.48.....	48
Fotoğraf 21. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 36.....	49
Fotoğraf 22. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı2018, s. 37.....	49
Fotoğraf 23. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı2018, s. 66.....	51
Fotoğraf 24. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.73.....	52
Fotoğraf 25. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.83.....	52

Fotoğraf 26. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.103.....	55
Fotoğraf 27. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.127.....	57
Fotoğraf 28. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.129.....	57
Fotoğraf 29. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.138.....	58
Fotoğraf 30. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.147.....	58
Fotoğraf 31. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.168.....	60
Fotoğraf 32. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.169.....	60
Fotoğraf 33. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.192.....	63
Fotoğraf 34. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.17.....	65
Fotoğraf 35. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 20.....	66
Fotoğraf 36. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 26.....	67
Fotoğraf 37. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.48.....	69
Fotoğraf 38. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.56.....	70
Fotoğraf 39. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.75.....	70
Fotoğraf 40. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.81.....	71
Fotoğraf 41. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.113.....	75
Fotoğraf 42. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.122.....	77
Fotoğraf 43. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.135.....	78
Fotoğraf 44. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.149.....	80
Fotoğraf 45. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.174.....	81
Fotoğraf 46. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.223.....	88
Fotoğraf 47. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.12.....	91
Fotoğraf 48. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.22.....	92
Fotoğraf 49. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 85.....	95
Fotoğraf 50. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.119.....	98
Fotoğraf 51. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.106.....	99
Fotoğraf 52. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.110.....	99

Fotoğraf 53. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.136.....	102
Fotoğraf 54. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 167.....	105
Fotoğraf 55. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.189.....	106
Fotoğraf 56. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 202.....	108
Fotoğraf 57. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 212.....	109
Fotoğraf 58. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.232.....	111
Fotoğraf 59. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 234.....	111

2.Resimler Listesi

Resim 1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.22	25
Resim 2. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018,s.35.....	27
Resim 3. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.140.....	35
Resim 4. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.20.....	44
Resim 5. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 109.....	55
Resim 6. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.192.....	62
Resim 7. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 189.....	84
Resim 8. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.210.....	85

3.Haritalar Listesi

Harita 1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.188.....	39
Harita 2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.35.....	47
Harita 3. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 68-69.....	53
Harita 4. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.52.....	71
Harita 5. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.98.....	74
Harita 6. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.162-163.....	82
Harita 7. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.226.....	88
Harita 8. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.230.....	89

Harita 9. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.42.....	94
Harita 10. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.50-51.....	95
Harita 11. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.138.....	103

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZGEÇMİŞ	V
TABLolar LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
1. FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	VIII
2. RESİMLER LİSTESİ.....	X
3. HARİTALAR LİSTESİ.....	X
1.GİRİŞ.....	1
1.1.PROBLEM DURUMU	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	2
1.4. SAYILTILAR.....	2
1.5. SINIRLILIKLAR.....	2
1.6.TANIMLAR.....	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI.....	4
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi ve Önemi.....	4
2.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyaller.....	5
2.1.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Bir Materyal; Ders Kitabı.....	6
2.1.3. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri ve Önemi.....	7
2.1.3.1. İyi Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı.....	8
2.1.3.2. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı.....	10
2.1.4. Görsel Okuryazarlık.....	13
2.1.4.1. Kitaplarda Görsel-Metin İlişkisi.....	15
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	17
3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	22
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	22
3.2. İNCELENEN DOKÜMANLAR.....	22
3.3.VERİLERİN ANALİZİ.....	22
3.4.ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ.....	23

4. BULGULAR.....	24
4.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel-Metin İlişkisi.....	24
4.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel-Metin İlişkisi.....	40
4.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel-Metin İlişkisi.....	63
4.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel-Metin İlişkisi.....	89
5. TARTIŞMA VE YORUM.....	113
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
6.1. SONUÇLAR.....	115
6.2. ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA.....	120

1. GİRİŞ

1.1.PROBLEM DURUMU

Eğitim ğretim sürecinde eskiden beri kullanılan ders kitapları hem öğrenciler hem öğretmenler için oldukça önemli bir kaynaktır. Eğitimde önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının nitelikli olması ve bazı özellikleri taşması gerekmektedir. Ders kitapları kalite, içerik, biçimsel ve fiziksel özellik gibi çeşitli özellikler bakımından birçok araştırmaya konu olmuştur.

Bu araştırmada da Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırmanın problemini ise ‘2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsel ve metinler birbiriyle ilişkili midir?’ sorusu oluşturmaktadır.

1.2. ARAşTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı 2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsel-metin ilişkisini incelemektir. Bu araştırmada 4, 5, 6, ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları şu kriterlere göre incelenecektir;

1. 2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hangi görsellere yer verilmiştir?
2. 2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metinlerde görsellerle ilgili açıklamalara yer verilmiş midir?
3. 2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller metinleri destekler nitelikte midir?
4. 2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller tasarım ilkelerine uygun mudur?
5. 2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller kullanılırken zemin fon ilişkisine dikkat edilmiş midir?
6. 2018-2019 eğitim ğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller ğrenci düzeyine uygun mudur?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma ile 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerin ilişkisi incelenecek birbiri ile uyumuna bakılacaktır. İlgili literatüre göre yapılan çalışmalarda kitaplarda kullanılan görsellerin görsel tasarım ilkelerine uygun olup olmadığı, ideal ders kitabında görsellerin nasıl yer alması gerektiği ve kitaplardaki harita okuma becerileri, kitaplardaki görsel-metin ilişkileri gibi konular araştırılmıştır. Geçmiş yıllarda Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsel ve metin ilişkisini inceleyen çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışma da güncel bir çalışma olup çalışmada kitaplardaki metinlerde görsellerle ilgili açıklamalara yer verilip verilmediğini ve görsellerle metinlerin birbirini destekler nitelikte olup olmadığı incelenecektir. Bu çalışma kitaplardaki görsel-metin ilişkisi yönünden oluşan aksaklıkların belirlenmesi ve düzeltilmesi açısından ve konuyla ilgili çalışma yapacak kişilere yol göstermesi bakımından önemlidir.

1.4.SAYILTILAR

Bu çalışmada incelenen 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programına uygun olarak hazırlandığı varsayılmaktadır.

1.5.SINIRLILIKLAR

1. Bu çalışma 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan 4. Sınıf (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf (Anadol Yayıncılık), 6. Sınıf (MEB) ve 7. Sınıf (MEB) Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlıdır.
2. Bu çalışma 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan 'Birey ve Toplum', 'Kültür ve Miras', 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler', 'Bilim, Teknoloji ve Toplum', 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim', 'Etkin Vatandaşlık' ve 'Küresel Bağlantılar' üniteleri ile sınırlıdır.

1.6.TANIMLAR

Ders Kitabı: Ders kitapları, öğretim programı doğrultusunda uzman kişiler tarafından hazırlanan ve yetkililerce ders kitabı olarak okutulması kabul edilen kaynaklardır (Duman ve Çakmak, 2011).

Görsel: Kitaplarda metinlerin daha rahat anlaşılmasını sağlayan tablolar, haritalar, fotoğraflar, grafikler, resimler hepsi birer görseldir (Baş ve İnan Yıldız, 2014).

Fotoğraf: Farklı araç ve gereçlerle gerçek hayattan çekilmiş, insan marifetiyle üzerinde her hangi bir çizim yapılmamış 2 boyutlu görüntülerdir.

Resim: İnsanların ya da nesnelerin görüntülerini fırça ya da kalem kullanarak kağıda çizme (TDK, 2019).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi ve Önemi

Eğitim insanoğlu var olduğundan beri devam eden ve toplumları yetiştirmek ve geliştirmek amacı taşıyan bir faaliyettir (Aydoğan, Helvacı; 2011). Değişen ve gelişen dünyaya ülkelerin ayak uydurabilmeleri için toplumları oluşturan bireylerin istek ve gereksinimleri dikkate alınarak gerekli davranış değişikliği sağlanmalıdır (Öcal ve Yiğittir, 2007). Ülkemiz de dahil olmak üzere tüm dünyada yaşanan ekonomik, siyasi, sosyal, dini ve küresel sorunlardan insan olarak hepimiz sorumluyuz. Bu sorunların ortaya çıkması bir yerlerde bir şeylerin yanlış ya da eksik olduğunu gösterir. Bu eksiklikleri gidermek yanlışları da düzeltmek ise ancak eğitimle olur (Kulantaş, 2007).

Eğitim, bireylerin davranışlarında belirlenen hedefler doğrultusunda değişiklik oluşturma sürecidir (Aydoğan ve Helvacı; 2011). Bu davranış değişikliği yaratma sürecinde oluşturulan programlardan biri de Sosyal Bilgiler Öğretim Programıdır.

Sosyal Bilgiler, içinde ekonomi, tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi pek çok disiplini barındıran kendi hak ve sorumluluklarını bilen, milli bilince sahip, doğru bilgiye ulaşma yollarını bilen, yerel, ulusal ve uluslar arası düzeyde olayların farkında olan ve vatanına bağlı bireyler yetiştirmeyi hedefleyen bir derstir (MEB, 2018).

Değişim ve gelişmenin hız kesmediği bu zamanda toplumsal gelişme için toplumsal değerlerin bireylere aktarılmasında Sosyal Bilgiler dersi önemli bir sorumluluk üstlenmektedir (İskender, 2007). Sosyal Bilgiler amacı Türk Milli Eğitimi'nin amaçları ile paralellik gösteren bir ilköğretim dersidir. Bu yüzden de oldukça önemli bir derstir (Tonga, 2007).

Sosyal Bilgiler bireye geçmişini, içinde yaşadığı anı ve geleceğini öğretmeyi hedefleyen bir ilköğretim dersidir (Çar, 2018). Öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersiyle birey olma bilincini, bilimsel araştırma basamaklarını, kendi kültürünü, milli değerlerini, ve toplumsallaşmayı, yaşadığı coğrafi bölgeyi ve ülkesinin tarihi,

coğrafi, ekonomik, kültürel özelliklerini, kendi ülkesi ile diğer ülkeler arasındaki ilişkileri öğrenir.

Sosyal Bilgiler dersinin ilk hedefi topluma uyum sağlamış bireylerin iyi birer vatandaş olmasına katkı sağlamaktır. Bunun için de gerekli olan değer ve becerileri bireylere Sosyal Bilgiler dersi vermektedir (Kan, 2010). Değer eğitimi, öğrencilere toplumsal yapı içinde bazı değerler çerçevesinde davranış geliştirmesini sağlayan bir etkinliktir (Zbar of Zbar, Brawn ve Bereznicki, 2003, s. 2’den akt; Tonga ve Uslu, 2015, s.93). Öğrencilere, Sosyal Bilgiler dersinde "Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik" değerlerinin kazandırılması hedeflenir (MEB, 2018). Görüldüğü gibi bu değerler birey olma bilincinden başlayarak aile ilişkilerini, toplumsallaşmayı, ülke ve dünya vatandaşlığını, barış ve sevgiyi kısacası insan olma bilincini kapsar. Bu durum da Sosyal Bilgiler dersinin önemi bir kat daha arttırır.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile birlikte Sosyal Bilgiler’in tanımı da değişmiş, yenilenmiştir (Doğanay ve Sarı, 2008). Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı bireyin toplumsallaşmasını sağlamaktır (Doğanay, 2008). Yenilenen 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı iyi vatandaş yetiştirmenin yanında küresel vatandaş yetiştirmenin önemi ve gerekliliği de vurgulanmaktadır (Aslan, 2016). Ayrıca her açıdan değişen dünyada meydana gelen gelişmelerden öğrencilerin haberdar olmasını sağlar (Çar, 2018).

2.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyaller

TDK (2019) materyalin tanımını “Yazılı, sözlü, görüntülü, kaydedilmiş her türlü belge” olarak yapmıştır. Materyal, derste konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için öğretmenlerin kullandığı her türlü araç gereç, malzemedir. Öğretim sürecinde materyal kullanımı hem öğretene hem öğrenene için avantaj sağlar (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Derste materyal kullanımı konuyu somutlaştırarak bilginin kalıcılığını arttırır (Çelikkaya, 2013; Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). İyi bir öğretmen hangi konuda hangi materyali kullanması gerektiğini iyi bilir (Çelikkaya, 2013).

Rice ve Vilson (1990) Sosyal Bilgiler dersinde işlenen konuların öğrencilerin kolaylıkla anlayabilecekleri konular olmadığını bu konuların daha rahat anlaşılması için derste uygun materyali kullanmanın önemli olduğunu söylemektedir (akt: Öztürk, Keskin ve Keskin; 2004; 108-109).

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan görsel materyaller resimler, afişler, ders kitapları, haritalar, yazı tahtası ve bilgisayardır. Kısacası derste kullanılan çeşitli araç gereçler mevcuttur. Öğretmenler konuya ve öğrencilerin özelliklerine göre hangisini kullanacağına karar verir (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Yanpar Şahin'e (2004: 282) göre Sosyal Bilgiler dersinde en çok kullanılan materyaller arasında ders kitabı da vardır (akt; Nalçacı ve Ercoşkun, 2005; 145).

2.1.2.1.Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Bir Materyal; Ders Kitabı

Sosyal Bilgiler dersinde birey kendini tanır, hak ve sorumluluklarını öğrenerek toplumun bir parçası olduğunu fark eder. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi bireylerin bir ülke ve dünya vatandaşı olarak da olan bitenin farkında olmasını sağlar. Görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersi birey ve toplum için oldukça önemli bir derstir. Bu dersin doğru anlaşılması öğrenciler tarafından içselleştirilerek öğrenilmesi gerekir.

Sosyal Bilgiler derslerinde en çok başvurulan kaynaklardan birisi de ders kitaplarıdır (Ünal ve Ünal; 2012). Myers ve Savage'ye (2005) göre de Sosyal Bilgiler dersinde yazılı olarak en çok kullanılan araç ders kitabıdır (akt; Dönmez ve Yazıcı; 2006; 138). Bu dersin öğretiminde en temel kaynaklardan biri olan ders kitapları ayrıca önemlidir (Çetin, 2008; Doğanay, 2008) ve amaca uygun olarak hazırlanmalıdır (Doğanay, 2008). Bu noktada da Sosyal Bilgiler ders kitaplarının nitelikli olması ve öğrenciye yol göstermesi gerekir (Dönmez ve Yazıcı, 2006; Ünal ve Ünal, 2012). Kitapların programın amacına uygun hazırlanması ve öğrenci düzeyine uygun bilgiler içermesi gerekir. Bunların yanında kitapta bir görsel düzen olmalı görseller tasarım ilkelerine uygun, metinle ilişkili ve sayfa düzenine dikkat edilerek yerleştirilmiş olmalıdır. Ayrıca kitaplarda öğrencilerin rahat anlayabileceği, net ve canlı görseller kullanılmalıdır.

2.1.3. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri ve Önemi

İnsanlarda var olan merak duygusu insanların çeşitli alanlarda bilgi sahibi olmasını sağlar. Ve insanlar elde ettikleri bilgiyi değişik yollardan sağlayabilir. Tarih boyunca insanlar bilgileri saklamak ve gelecek kuşaklara aktarmak için çeşitli kaydetme yollarına başvurmuşlardır. Bu kayıt yollarından biri de kitaplardır (Bulut Tutkun, 2008; Özkan ve Tutkun, 2014). Kitaplar insanların bilgi edinmede kullandığı en temel kaynaklardan biridir. Eğitim süreci içinde de her aşamada ders kitapları önemli materyallerdir (Tepecik ve Kayabekir, 2017).

Ders kitapları belli bir sırayla hazırlanan içeriği ile öğrencileri konu hakkında bilgilendiren ilköğretimden yüksek öğretime kadar her sınıfta kullanılan materyallerdir (Pelletier, 1995'ten akt: Şahin, 2014; 31). Ders kitapları, öğretim programı doğrultusunda uzman kişiler tarafından hazırlanan ve yetkililerce ders kitabı olarak okutulması kabul edilen kaynaklardır. Türkiye'de ders kitabı hazırlama ve denetleme işini MEB adına Talim Terbiye Kurulu yapmaktadır (Duman ve Çakmak, 2011).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte eğitimde kullanılan materyallerin de oldukça değişip çeşitlendiği inkar edilemez bir gerçektir (Gönen, Kantarcı, Uygun ve Uçuş, 2011; Mazlum ve Mazlum, 2016). Ancak bu gelişmişliğe rağmen eğitimde kullanılan ders kitaplarının vazgeçilmez olduğu da ayrı bir gerçektir (Çar, 2018; Gönen vd., 2011). Ders kitapları hemen her ülkede en çok kullanılan materyallerden birisidir (Demircioğlu, 2016). Ekonomik olarak gelişmemiş toplumların eğitiminde teknolojik imkanların oldukça kısıtlı olduğunu düşünürsek bu toplumlar için ders kitaplarının önemini daha iyi anlamış olacağız. (Bangir Alpan, 2004; Özkan ve Tutkun, 2014).

Ders kitapları dünyanın her yerinde eğitim için önemli bir materyaldir (Öcal ve Yiğittir, 2007). Kitap bazen konunun anlaşılması için temel bilgi kaynağı olurken bazen öğrencileri araştırmaya sevk eden bir rehber ve içindeki sorularla öğrencilerin kendini değerlendirebileceği bir değerlendirme aracıdır (Seven, 2001).

Ders kitapları öğrencilerin hem kitabın kendisine hem de bilgiye kolay ve kısa yoldan ulaşabileceği kaynaklardır (Bağcı, 2007; Çetin, 2008; Kars, 2006). Ders kitaplarındaki içerik öğretim programına göre hazırlandığı için (Çetin, 2008) kitaplar

neyin hangi sırada öğretilceği ve öğrenileceği konusunda hem öğretmenlere hem de öğrencilere yol gösterir (Ulu Kalın, 2007). Derste kullanılan kitaplar öğretmenlerin anlattıkları konuyu öğrencilerin takip etmelerini kolaylaştırması (Nalçacı, 2011) ve bilgileri kitaba bakarak tekrar etme olanağı sunması bakımından da önemlidir (Çetin, 2008; Duman ve Çakmak, 2011). Bunun yanında kitaplar öğrencinin ders hazır gelmesi için önemli kaynaklardır (Duman ve Çakmak, 2011). Gagne'nin de düşündüğü gibi bir ders kitabı bilgi deposu olması ve öğrenciye konuyla ilgili bolca örnek sunması açısından da önemlidir (akt: Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2011, s.34).

Ders kitapları öğretmenler için de birçok kolaylık sağlar. Bunlardan biri de kitapların içinde bulunan araştırma yönergeleri ile öğretmeni ödev yükümlülüğünden kurtarmaktır (Duman ve Çakmak, 2011). Kısacası ders kitapları, öğrencilerin aradıkları bilgiyi içinde barındırması, öğretmenlere de rehberlik etmesi bakımından hem öğrenciler hem de öğretmenler için temel bir kaynaktır (Lester ve Cheek, Jr. 1998, s. 283'ten akt; Bangir Alpan, 2004, s.6-7).

Eğitim sürecinde ders kitapları gelişen teknolojiye rağmen bünyesinde öğretim programlarındaki içeriği sistemli bir şekilde barındırmasıyla önemli materyaller arasında yerini korumuştur (Demircioğlu, 2016; Ertürk ve Güler, 2017; Kolaç, 2003). Öğrenciler için öğrenilen ve öğrenilecek olan bilgilerin bir arada yani toplu bir şekilde bir kaynaktan yer alması açısından oldukça önemlidir (Gök, 2003;158'den akt: Özkan ve Tutkun, 2014, s.373). Ders kitapları öğrenciler için kolay ulaşılabilir, ekonomik, mekan ve zaman sorunu olmadan istedikleri ortam ve zamanda yararlanacakları kaynaklardır (Çar, 2018; Tural, 2007; Ulu Kalın, 2007). Kitaplarla her öğrenci kendi bireysel hızına göre çalışabilir (Baş ve İnan Yıldız, 2014; Mazlum ve Mazlum, 2016). Kitaplar konu ve amaca göre hazırlanırsa öğrenciler için çok yönlü bir öğrenme ortamı oluşturur (Mazlum ve Mazlum, 2016).

2.1.3.1. İyi Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı

Ders kitapları eğitim için kullanılan önemli araçlardan biridir (Atmaca, 2006). Ders kitapları öğretmenin öğrencilere öğreteceği konuları barındırması, öğrencilerin konu dışına çıkmasını engellemesi açısından oldukça önemlidir. Zaten Türkiye'de de en çok kullanılan materyaldir. Bu yüzden kitapların eksiksiz ve hatasız olması

gerekir (Aksoy ve Sönmez, 2012). Hazırlanan kaliteli kitaplar öğrenciler için de kaliteli bir eğitim demektir (Kolaç, 2003). Eğitimin hedefine daha kolay ulaşması için nitelikli ders kitapları hazırlamak önemli adımlardan biridir.

Her şeyden önce ders kitaplarında yer alan bilgiler öğretim programına uygun ve öğrenciye kazandırılmak istenen davranışa yönelik olmalıdır (Duman ve Çakmak, 2011; Keçe, 2013).

Klafki (1984, s.117-128) iyi bir ders kitabının bilgi kaynağı olması, dil gelişimini desteklemesi ve günlük hayattan bilgileri sunarak öğrencilere hayatın içinden gerçekleri göstermesi açısından oldukça önemli olduğunu söyler (akt; Tural, 2007; s.6). İyi bir ders kitabının görünüşü temiz olmalı, kitapta baskı hatası olmamalı, renkleri canlı ve dikkat çekici olmalı, içeriği kolaydan zora, somuttan soyuta doğru giden bilgilerden oluşmalıdır. Ders kitapları gereksiz bilgiyi içinde barındırmamalı, dili öğrencilerin anlayabileceği sadelikte olmalıdır (Tertemiz vd., 2011).

Tüm bunların yanında ders kitaplarındaki baskı da çok önemlidir. Baskının kaliteli olmaması ya da hatalı olması görsellerin anlaşılmasını zorlaştırabilir. Bu da kitabın öğrencilerin ilgisini çekmede zayıf kalmasına neden olabilir (Ablak, 2013). Zaten iyi bir ders kitabında ilk bakışta kapağın ilgi çekici olması gerekir (Duman ve Çakmak, 2011). Ayrıca bir ders kitabındaki görsel öğeler başlık ve metinle uyumlu olmalı, öğrencide estetik zevk uyandırmalıdır. Kitaplarda gereksiz görsel kullanımından kaçınılmalı ve görsellerin altına açıklamaları yapılmalıdır (Tertemiz vd., 2011).

Ulaşılması da kolay olan ders kitapları öğrencilerin yaş grupları ve sınıf seviyelerine uygun olmalıdır (Demirel, Kökçü ve Akbaba, 2018). Kitaplarda çokça ve nitelikli görsel kullanılarak konunun anlaşılması kolaylaştırılmalı, görsellerde tonlama, zemin fon ilişkisi gibi konulara dikkat edilmeli, metinler uygun yazı tipi ve boyutta yazılmalıdır. Kitaplardaki resimler de metinlerle uyumlu olmalı aynı zamanda öğrencileri düşündürerek yaratıcılıklarını geliştirmeye yönelik olmalıdır (Kara, 2012).

Kısacası, Öğretmenlerin öğretim programlarını uygulaması sırasında en çok yararlandığı materyaller ders kitaplarıdır (Mazlum ve Mazlum, 2016). Ders kitapları derslerde hem öğretmen hem de öğrenciler tarafından en sık kullanılan materyallerden birisidir (Gülersoy, 2013; Gök, 2003'ten akt: Özkan ve Tutkun, 2014; s.373; Tural, Şahan, Işık, Özdemir, Uysal ve Yılmaz, 2017). Bu yüzden ders kitabının niteliği eğitimin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir (Şahin, 2014; Uzuner, Aktaş ve Albayrak, 2010). Her yönden nitelikli olarak hazırlanan ders kitabının öğrencilere derse karşı tutum geliştirmede, okumayı sevdirmede, dikkat çekmede, konunun daha iyi anlaşılması ve uzun süre hatırdta kalmasında oldukça önemli bir payı vardır. Ders kitapları sadece öğrenciler için önemli değildir. Öğretmenler için de oldukça önemli bir yardımcıdır. Böylesine önem yüklenen bir ders aracı ne kadar nitelikli olursa eğitimden beklenen kaliteye ulaşmak o kadar kolay olur.

Tyree, Fiore ve Cook (1994)'a göre ders kitaplarının hazırlanmasından kullanımına kadar ilgili yetkililerle kitabın uygulayıcısı olan öğretmenler her daim işbirliği içinde olması gerektiğini söyler (akt; Bangir Alpan, 2004, s. 9). Böylece hem kitaplar yeni ihtiyaçlara göre hazırlanmış olur hem de kitaplarda var olan sorunların ortadan giderilmesi daha kolaylaşır.

2.1.3.2. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı

Dil Derneği (2019) görselin tanımını "Görmeyle, görme duyusuyla ilgili, görmeye dayanan" olarak yapmıştır. Kitaplardaki tablolar, haritalar, fotoğraflar, grafikler, resimler birer görseldir ve metinlerin daha rahat anlaşılmasını sağlar (Baş ve İnan Yıldız, 2014; Şahin, 2014; Uzuner vd., 2010;).

Hill'e (1994) göre düz metinlere göre görseller daha fazla hatırdta kalmaktadır (akt; Dönmez ve Yazıcı; 2006; s.145). Wrigh'a göre (1980), görsel unsurlar bilginin anlaşılması, hatırlanması (akt; Şahin, 2014; s.31) ve uzun süre hatırdta kalması için oldukça önemlidir (Demircioğlu, 2016). Edgar Dale'ye göre insanlar öğrendiklerinin %83'ünü görme yoluyla öğrenir (Çilenti, 1991; 57'den akt; Tonga, 2007; s.29). Peeck'e (1993) göre ise bir görsel olan resimler güdülenmeyi sağlar, dikkati toplar ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlar (Waddil, 1998 ve Waddil ve McDaniel, 1922'den akt: Tepecik ve Kayabekir, 2017; s.1650). Sherrard'a (1999) göre ise görsel öğeler yazılara göre öğrencilerin ilgisini daha çok çeker ve öğrenmeyi

kolaylaştırır (Marcus ve Sherr; 2010'dan akt: Aksoy ve Sönmez, 2012; s.67; Uzuner vd., 2010).

Kitaplarda yer alan görseller öğrencilerin önceden öğrendikleri bilgilerin hatırlanmasında ve konunun akılda kalmasında oldukça önemli bir yere sahiptir (Akkaya, 2011; Tonga, 2007). Ayrıca kitapları çocuğa sevdirek okuma alışkanlığı kazanmasına ve yaratıcılıklarını geliştirmeye yardımcı olur (Uzuner vd., 2010). Tepecik ve Kayabekir'in (2017) çalışmasına göre görsel öğelerin hem öğrenmeyi hem de öğretmeyi kolaylaştırdığı söylenebilir. Görsel öğeler öğrencinin ilgisini çekerek öğrencilerin derse karşı ilgisinin artmasını sağlar (Atmaca, 2006; Mazlum ve Mazlum, 2016). Kitaplarda yer alan görseller çocuğun metinleri kavramasını kolaylaştırır (Kaya, 2006). Ayrıca resimli kitaplar çocuğun hayal gücünü geliştirmeye katkı sağlar (Kara, 2012).

Ders kitaplarında kullanılan görseller konunun somutlaştırılması açısından da önemlidir. Görüldüğü gibi derslerde kullanılan görseller öğrenmeye çok büyük katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla derslerde de çokça kullanılmaktadır. Ancak bu görsellerin faydalı olabilmesi için kalitesi ve içeriğinin de iyi olması gerekmektedir (İşler, 2003).

Kitaplarda kullanılan görseller bilginin hatırdaki kalma düzeyini etkilediği için kullanılan görsellerin nitelikli ve amaca uygun olması gerekir (Uzuner, vd. 2010). Görseller çok karışık olmamalı konuyla ilgili ve anlaşılır olmalıdır. Böylelikle daha akılda kalıcı olur. Görsel kullanırken öğrencilerin yaş gruplarına dikkat edilmelidir. Yani kullanılan görseller öğrencilerin yaş seviyesine uygun, anlaşılır ve net olmalıdır.

Görsel öğeler insan zihni tarafından daha çabuk algılanıp hafızaya kaydedilir. Özellikle beğenilen, kişi için anlamlı olan görsellerin akılda kalması daha olağandır. Bu yüzden kitaplarda yer alan görsellerin anlamlı olması gerekir (Kaya, 2006). Görseller yazılara göre daha akılda kalıcıdır. Bundan dolayı anlaşılması zor konularda çokça görsel kullanmak oldukça faydalı olacaktır (Uzuner vd., 2010). Böylelikle kitaplarda anlatılmak istenen bilgilerin öğrenciler tarafından kavranması daha kolay ve etkili hale gelecektir (Tonga, 2007).

Görseller üzerinde çalışmak çalışan kişinin dikkatinin dış etkenler tarafından dağıtılmasını engeller ve görselleri tekrar tekrar inceleyerek yeni anlamlar çıkarılmasına olanak sağlar (Levstik ve Barton, 1997'den akt; Akbaba, 2005a, s.188; 2005b, s.68). Kitaplarda kullanılan görseller sadece kitaba konmak için konmuş olmamalı metinde verilen bilgileri desteklemeli, öğrencinin o konu hakkında düşünmesini ve konunun akılda kalıcılığını sağlamalıdır (Tonga, 2007; Tural, 2007). Görseller uygun boyutlarda ve öğrenci düzeyine göre hazırlanmalıdır (Tural, 2007). Öğrencinin dikkatini çekmeli, metinle bağlantılı olmalı, sayfada uygun yere, metne yakın yere konmalı metnin bütünlüğünü bozmamalı ve kitaplarda bolca görsele yer verilmelidir (Bangir Alpan, 2004). Ders kitaplarında kullanılan görseller metinle uyum içinde olur öğrenmeye katkı sağlarsa amacına ulaşmış olur (Tural, 2007).

Ders kitaplarında en çok kullanılan görseller fotoğraflardır (Tural, 2007). Fotoğraflar çekildiği dönem hakkında ipuçları verir gerçeği yansıtır ve tarihsel kanıt niteliği taşır (Virilio, 2002'den akt; Akbaba, 2005b, s.69; Stradling, 2003, s.95'ten akt; Candoğan Özdemir, 2006, s.6). Dolayısıyla konunun somutlaştırılmasında böylece daha iyi anlaşılmasında oldukça önemlidir (Akbaba, 2005; Gültaş, 2012). Sontag (1999, s. 20-21) ise fotoğraf kullanımının önemini fotoğrafın gerçeğin kendisi olması yönüyle açıklar (akt; Akbaba, 2005a, s.188). Stradling (2003), fotoğraf kullanmanın tarih dersleri için önemini şu şekilde ifade etmiştir; bir toplumun sosyal hayatını, mimarisini, kültürünü ortaya koymada oldukça önemlidir. Ayrıca öğrencilerin günümüz ve geçmişin ortak ve farklı yönlerini görerek karşılaştırma yapmalarına olanak sağlar (akt; Akbaba, 2005b, s.70; 2013, s.244). Akbaba (2005a) ise çalışmasında tarih dersinde fotoğraf kullanmanın öğrencilerin analiz yeteneğini geliştirdiği ve ders başarısını arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Kitaplarda kullanılan resimler ise metnin daha kolay anlaşılmasında ve tarihi karakterlerin tanıtılmasında (Carney ve Levin, 2002, s.6'dan akt; Yazıcı, 2006, s. 657) oldukça önemli bir yere sahiptir. Resimler öğrencilerin empati kurmasını sağlar ve eleştirel düşünme becerisini de geliştirir (Köksal, 2011).

Kitaplarda oldukça az yer alan görsel ise karikatürlerdir. Yapılan çalışmalara göre kitaplarda karikatür kullanımına oldukça az rastlanmaktadır. Ancak bilginin kalıcılığının sağlanması ve öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmesi

açısından daha çok yer alması gerektiği söylenmektedir. Karikatürler öğrenciler tarafından yorumlanarak onların hayal gücünün gelişmesinde önemlidir (Stradling, 2003, s.99-100'den akt; Candoğan Özdemir, 2006, s.7). Ayrıca öğrencilerin yaratıcı düşünmenin yanında eleştirel düşünmesine katkı sağlar ve verilmek istenen mesajı direkt öğrenciye verebilir (Stradling, 2003, s.100'den akt; Akbaba, 2013, s.252).

Kitaplarda kullanılan bir diğer görsel olan zaman şeritleri ise konunun somutlaştırılması ve öğrencide kronoloji bilgisinin gelişmesini sağlar (Akbaba, 2013). Görseller bilgi sağlamanın yanında öğrencinin ilgisini çekerek öğrencide estetik zevk uyandırmalıdır. İyi hazırlanmış görseller günlük hayatta öğrencinin gördüğü gerçek nesnelere ilişkilendirilip bağlantı kurmasını sağlayarak öğrenmeyi kalıcı hale getirir (Tural, 2007). Bu yüzden ders kitaplarında çeşitli görsellerin bolca kullanılması gerekir (Köksal, 2011).

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görsel öğeler oldukça fazladır. Bunların başında fotoğraf, harita, tablo ve şemalar gelmektedir (Altun, 2013). Bunların dışında kitaplarda kullanılan görseller resim, karikatür, zaman şeritleri ve grafiklerdir (Akbaba, 2013). Kısacası kitaplar öğrenciler için temel bir bilgi kaynağıdır. Kitaplarda yer alan görseller sayesinde öğrenciler eğlenerek öğrenebilirler. Böylece öğrenilen bilgiler daha hatırdaki kalıcı olur. Ders kitaplarındaki görsel öğeler öğrencilerin düzeyine uygun şekilde hazırlanmazsa öğrencilere estetik zevk kazandıracak yerde onların görsel okuryazarlığının gelişmesini de engeller (Bağcı, 2007). Ders kitapları bireysel farklılıkları dikkate alarak hazırlanmalı her öğrenciye hitap etmelidir (Keçe, 2013). Gardner'a göre 8 zeka türü vardır ve bunlardan biri de görsel uzamsal zekadır. Yani kişi gördüklerini daha çabuk öğrenir. Bu tür zeka türüne sahip kişiler için kitaplarda bolca görsel kullanılmalıdır (Duman ve Çakmak, 2011). Teknolojinin gelişmesi kaliteli kitap üretimini de arttırmıştır. Bunun sonucu olarak da yeni ders kitaplarında kullanılan görseller eskiye göre sayı olarak daha çok ve nitelik olarak da daha iyidir (Tural, 2007).

2.1.4. Görsel Okuryazarlık

Bilimin gelişmesi sonucunda ortaya çıkan teknolojik gelişmeler ihtiyaç duyulan insan profilinde de değişmelere neden olmuştur. Bu değişimle birlikte sadece sözel ve matematiksel bilgi yeterli olmamış görselin bilgisine de gereksinim

duyulmuştur (Tanrıverdi ve Apak, 2013). Görsel bilginin varlığı artış göstermektedir. Durum böyle olunca da görsel okuma ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Güneş, 2013).

Kellner (2001)'e göre gelişen dünyada artık sadece okuryazar olmak yetmemektedir. Bunun yanında görsel okuryazarlığın da dahil olduğu çeşitli okuryazarlık türlerine ihtiyaç duyulmaktadır (akt; Gültaş, 2012, s.31). Görsel okuryazarlık ise sözel dilden farklı bir iletişim yoludur (İşler, 2002).

Görsel okuryazarlık; görselleri çözümleyerek sözcükle ifade etmedir (Heinich ve diğerleri; 1989, s.70'ten akt; Bangir Alpan, 2004, s.15). Wileman (1993)'a göre görsel okuryazarlık resim, fotoğraf, grafiklerle aktarılmak istenen bilgiyi kendi zihninde analiz ederek anlayabilmedir (akt; İşler, 2002, s.154). Uzmanlara göre ise görsel okuryazarlık görsellerle verilmek istenen bilgiyi doğru anlamlandırabilme ve görsel mesaj oluşturabilmeyi de öğrenmedir (Heinrich, Malenda, Russel ve Smaldino; 1999'dan akt; İşler, 2002, s.155). Görsel okuma her şeyden önce bir görseli kendi zihninde kelimelerle açıklama demektir (Güneş, 2013). Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi olarak kesin bir görsel okuryazarlık tanımı yoktur (İşler, 2002). Görsel okuryazarlık bilimsel olarak ilk defa 1969'da Görsel Okuryazarlık Konferansı'nda bulunan bilim insanları tarafından tartışılmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren de Avrupa ve ABD'de görsel okuryazarlık eğitimi verilmeye başlanmıştır (Felten, 2008'den akt; Tanrıverdi ve Apak, 2013, s.270).

Son yıllarda görsel okuryazarlığa yönelik artan ilgi eğitim alanına da yansımış ve eğitim alanında da bu yönde yeni çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Sarıkaya, 2017). Bu konuyla ilgili çalışmalar okullarda program dahilinde yürütülmektedir (Güneş, 2013). Yenilenen öğretim programlarıyla birlikte ders kitapları da yeni programa göre düzenlenmiş kitaplarda yer alan görseller arttırılmıştır. Ancak bunların derste kullanımı konusunda aynı şeyi söylemek mümkün olmamaktadır. Bunun nedeni ise görsellerin niteliğidir. Öğretmen ve öğrencilerin görsel okuryazarlık konusunda bilgi ve deneyim eksikliği de bir başka neden olarak kabul edilebilir (Bangir Alpan, 2004). Whitener-Lepanto ve Harrof (2002) çalışmalarında öğretmen adayları için görsel okuryazarlık eğitiminin öneminden bahsetmişlerdir. Böylece öğretmenler derslerde öğrencileri için daha faydalı olacağını düşünmektedirler (akt; Bangir Alpan, 2004, s.10).

Görsel okuma becerisi Türkiye’de ilk defa 2005 Türkçe öğretim programında yer almıştır. Programda bu beceri altında öğrencileri resim, grafik, şekil gibi görsellerle verilmek istenen mesajı anlayıp bu şekilde yeni mesajlar üretebilmeleri hedeflenmiştir (Sarıkaya, 2017). Görsel okuma öğrencilerin gördükleri görselleri zihinlerinde canlandırarak onların kelimelere dönüşmesini sağlar. Böylece öğrencide yaratıcı düşünmenin gelişmesine katkı sağlar (Güneş, 2013).

2.1.4.1. Kitaplarda Görsel -Metin İlişkisi

Ders kitapları için kullanılan görseller diğer kitaplardaki görsellerle aynı değildir. Ders kitaplarındaki görseller metinle ilişki içindedir ve konuyu somutlaştırıp konunun anlaşılmasına yardımcı olacak görsellerdir (Demirel, vd. 2018). Zaten iyi bir ders kitabında aranan özelliklerden birisi de kitaptaki kaliteli görsellerin yanında görsel ve metinlerin birbiriyle ilişkili olmasıdır (Demircioğlu, 2016; Tural vd., 2017).

Kitaplarda kullanılan görsel unsurların metinle uyumu sağlandığı zaman öğrencilerin konuya dikkatini daha kolay vermesini ve konunun daha anlaşılır olmasını sağlar (Tepecik ve Kayabekir, 2017). Görsellerin metinle desteklenmesi anlaşılabilirlik açısından oldukça önemlidir. Ancak bu destekleme yapılırken de görsel ve metinlerin yerleri de önemlidir. Yani görsel ve metin ayrı ayrı sayfalarda olmayacağı gibi sayfa içinde de birbirine yakın yerde olmalıdır (Aksoy ve Sönmez, 2012; İşler, 2003).

Sağlıklı bir iletişim için bazen yazı da resim de tek başına bir şeyler ifade edemez, ancak ikisi berber kullanılırsa bir anlam kazanırlar (İşler, 2003). Smith’e (1960, s.46) göre bir kitaptaki yazı ve görseller birbirini desteklediği sürece anlatılmak isteneni daha iyi ortaya koyar ve kişinin konu üzerine düşünmesini sağlar (akt; Karadağ, 2013, s.91). Petterson’a (2007) göre de görsel ve metin birbirini tamamlayan bir bütündür ve bu yüzden de uyumlu olmak zorundadır (akt; Tepecik ve Kayabekir, 2017, s.1645). Nodelmen’a (1996) göre ise kitapta verilmek istenen mesaj sadece görsel ve metinlerle olmaz. Görsel ve metnin uygunluğu da okuyucuya bir mesaj verir (akt; Tepecik ve Kayabekir, 2017, s.1646; İşler, 2003). Bu yüzden bir bütünün parçaları gibi uyum içinde olmalıdırlar (Klemin, 1996’dan akt: Tepecik ve Kayabekir, 2017, s.1646). Barthes (1977) metnin anlamı, görselin anlamı ve ikisinin

birlikte ayrı bir anlamı olduğunu söyler (akt; Kayabekir ve Tepecik, 2018, s.418). Bu yüzden metinlerde görsellerin açıklamaları yapılmalı görseller de metinlerle uygun olmalıdır. Böylelikle içeriğin anlaşılabilirliği daha kolay sağlanacaktır (Kara, 2012; Şahin, 2014). Strokes (2001) sağlıklı iletişim için sözel ve görsel unsurlarla birlikte bu ikisinin arasındaki uyumun sağlanması gerektiğini söyler (akt; İşler, 2002, s.157). Metin ve görsel arasındaki uyum öyle olmalıdır ki ikisi birbirini tamamlayarak anlam kazanmalı bunu da okuyucuya yansıtmalıdır (İşler, 2002).

Kolaç'a (2003) göre ders kitaplarındaki, görselin metnin ana fikri ile uyuşması, metinde görsele atıf yapılması, aynı sayfaya dengeli şekilde konmaları kısacası metin ve görsel uyumunun sağlanması halinde öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını sağlayarak dersin amaca ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Görsellerle metinler arasındaki uyum bireylerin hem görsel hem bilişsel zekasının gelişmesine katkı sağlar. Kitaplardaki görsellerin metnin ana fikriyle uyumlu olması metinde asıl üzerinde durulan konunun öğrenci tarafından kavranmasını sağlayarak öğrencide farkındalık oluşturur (Kayabekir ve Tepecik, 2018). Kitaplarda yer alan görseller öğrencilerin metne daha iyi odaklanmasını ve içeriğini daha iyi anlamasına olanak sunar (Karadağ, 2013).

Sayfada yer alan bir görsel metinle bağlantılı değilse anlamsız kalır. O halde metni anlamak için de bir katkı sağlamayacaktır (Baş ve İnan Yıldız, 2014). Zaten ders kitaplarında yer alan görsellerin metni desteklememesi öğretmenler için de önemli bir sorun teşkil etmektedir (Mazlum ve Mazlum, 2016). Kitaplarda yer alan resimler anlamlı ve metinle uyumlu olmalı konuyla alakasız resimlere yer verilmemelidir. Aksi takdirde çocuğun ilgisini dağıtarak konudan uzaklaşmasına neden olacağı gibi (Atmaca, 2006) konunun yanlış anlaşılmasına da neden olabilir. Görsellerin metinle uyumu sağlanarak görsellerin kitaplarda yerini alması sağlanmalıdır. Öğrenciler sayfadaki resmi görünce metinde yazılara bakmadan metin hakkında fikir edinecek şekilde görsel-metin uyumu sağlanmalıdır (İşcan ve Cımbaz, 2018).

Gülersoy'a (2013) göre görsel-metin uyumunun yanında kitaplarda yer alan görsellerin ne anlama geldiği görsele göre uygun bir yere yazılmalı ve bu görseller numaralandırılmalıdır. Görsel öğelerin ne ifade ettikleri ne anlatmak istedikleri

belirtirirse anlam kazanır ve daha kolay anlaşılır. Böylece öğrenme daha kolay gerçekleşir.

Kısacası, dünyada farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler vardır. Bu gelişmişlik eğitime de yansımaktadır. Gelişmiş ülkelerde eğitimde teknoloji kullanımı oldukça yaygındır. Ancak geri kalmış ülkelerde durum aynı değildir. Bu yüzden her ülkede kullanılan önemli materyallerden biri olan ders kitapları nitelik bakımından iyi olmak zorundadır. İyi bir kitapta metinle uyumlu görsel öğeler yer almalı ayrıca metinde de görsellerin açıklamaları uygun bir dille anlatılmalıdır (Gülersoy, 2013) ki eğitim amacına bir adım daha yaklaşsın.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Seven (2001) çalışmasında ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitapları hakkında görüşlerini almak için 1367 öğrenci ve Sosyal Bilgiler dersine giren 60 öğretmenden veri toplamıştır. Çalışma sonucunda ise Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabındaki şekillerin ve grafiklerin öğrenci düzeyine uygun olmadığı, 5. sınıf ders kitabında kullanılan görsellerin renklerinin uygun olmadığı, 6. sınıf ders kitabındaki haritaların öğrenci düzeyine uygun olmadığı ve 7. sınıf ders kitabının ise görsel-metin uyumu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 5 ve 6. sınıf ders kitabındaki görsellerin öğrenciler tarafından ilgi çekici olmadığı tespit edilmiştir.

Kolaç'ın (2003) yaptığı çalışmada öğretmenler ders kitaplarındaki görsel-metin uyumunun kısmen sağlandığını düşünmektedir.

Keser (2004) 4. Sınıf bilgisayar ders kitaplarını görsel tasarım ilkelere göre değerlendirmiş ve kitapların bu ilkelere uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Akbaba (2005) çalışmasında İnkılap Tarihi dersinde fotoğraf kullanmanın öğrenci başarı düzeyi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Deney ve kontrol grupları oluşturularak deney grubunda fotoğraf kullanılarak ders işlenirken kontrol grubunda geleneksel yöntemle ders işlenmiştir. Çalışma sonucunda derste fotoğraf kullanmanın öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğu ve öğrencilerin dersten daha çok keyif aldıkları ortaya çıkmıştır.

Candoğan Özdemir (2006) çalışmasında Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularında resimlerin nasıl kullanıldığını ve dağılımını araştırmıştır. Araştırmada resimlerin öğrencilerin dikkatini çekecek şekilde olmadığı ve güncel resimlerin kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kitaplarda karikatür kullanılmadığı en çok kullanılan görselin ise fotoğraf olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca görsellerin niteliğiyle ilgili sıkıntılarla karşılaşmış ve görsellerin sayfa içinde dağılımı da düzensiz bulunmuştur. Metinlerde görsele yönelik atıf olmadığı ve görsellerin metinlerle desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kars (2006)'ın çalışmasında ilköğretim Hayat Bilgisi ders kitaplarını uzman görüşü olarak grafik tasarımı açısından incelemiş ve kitapta kullanılan görsellerle ilgili sorunlar olduğu belirlenmiştir.

Bağcı (2007)'nin çalışmasında lise bir (9. Sınıf) Bilgi ve İletişim Teknolojileri Ders Kitabı 342 öğretmen adayı tarafından incelenmiştir. Öğretmen adaylarının kitap hakkındaki görüşleri de anket yoluyla alınmıştır. Bu çalışma sonucunda kitapta kullanılan görseller metinle uyumlu bulunmuştur.

Kulantaş (2007) ise verileri anket yoluyla topladığı çalışmasında 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarını öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine göre incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre ders kitabındaki görsel öğeler hakkındaki veriler veli ve öğretmen görüşlerine göre değişmektedir. Kitaptaki görsel öğeler bazı veli ve öğretmenler için uygun bulunurken diğerleri için yeterli ve uygun değildir. Çalışma kitaplarının yeterliliği ise velilerin yerleşim bölgesine öğretmenlerin de görev yaptığı bölgeye göre değişiklik göstermektedir.

Tonga'nın (2007) çalışmasında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında görsel malzemelerin uygun bir şekilde kullanıldığı ve bunun da öğrenciler için oldukça faydalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tural (2007) çalışmasında ilköğretim II. Kademe Fen Bilgisi ders kitaplarındaki görselleri biçim ve içerik yönünden incelemiş fotoğrafın en çok kullanıldığı Fen Bilgisi ders kitabını 7. Sınıf ders kitabı olarak tespit etmiştir. Kitaplarda kullanılan fotoğraflar çok olmasına rağmen fotoğrafların kalitesi düşük bulunmuştur. Bunun yanında kitaplardaki bazı görsellerin öğrencilere iyi örnek

oluşturmayacak türden olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma sonucunda ulaşılan diğer bir sonuç ise görsellerin metinle uyumlu olmadığı ve uyumlu olanların da bilgiyi açıklamada yetersiz ve boyutlarının orantısız olduğudur.

Ulu Kalın (2007) çalışmasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını çeşitli özellikler açısından incelemiştir. İnceleme sonucunda kitapta yeterli görsel olduğu bu görsellerin de öğrenci düzeyine uygun olduğu ancak görselleri destekleyen metinlerin olmadığı bunun yanında bazı fotoğrafların kalitesi ile ilgili sıkıntılar olduğu ve görsellere herhangi bir numaralandırma yapılmadığı tespit edilmiştir.

Bulut Tutkun (2008) çalışmasında ilköğretim 1. Kademe 4. ve 5. sınıflar Sosyal Alan ders kitapları konu başlığı görsel uyumu, görsel-metin uyumu dahil olmak üzere çeşitli özellikler açısından incelemiştir. Bu çalışma sonucunda 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında görsel öğelerin dengeli bir şekilde kullanıldığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında da görsel öğe olarak resim ve fotoğrafın ağırlıklı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çetin (2008) çalışmasında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını (2005) görsel düzen dahil olmak üzere çeşitli özellikler açısından incelemiştir. Ayrıca Afyon'da görev yapan katılımcı öğretmenlerin de kitapla ilgili görüşleri anket yoluyla toplanmıştır. Çalışma sonucunda 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı görsel düzen açısından yetersiz bulunmuştur.

Şahin (2008) çalışmasında İlköğretim birinci sınıf Türkçe ders, çalışma ve kılavuz kitaplarını öğretmen görüşlerine göre incelemiş çalışma sonucunda kitaplarda görsel unsurlara yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır.

Güzel ve Adıbelli (2011) 2006-2007 eğitim öğretim yılında 9. sınıflarda okutulan Fizik ders kitabını çeşitli yönlerden incelenmiş ve kitapta kullanılan görsellerin uygun olduğunu dile getirmişlerdir. Ünal ve Ünal (2012)'ın yaptığı çalışma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında haritalar hakkında herhangi bir metinde açıklama yapılmadığına ulaşılmıştır. Gülersoy'un (2013) çalışmasında kitaplardaki görsellerin açıklamalarının yanında olmadığı bunun da bir eksiklik olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Baş ve İnan Yıldız'ın (2014) çalışmasında 2013-2014 yıllarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki resim metin ilişkisi incelenmiştir. Bu konuda öğretmen görüşlerine de başvurulmuştur. Bu çalışma sonuçlarına göre kitaptaki görseller öğrencilerin yaratıcı düşünmesini sağlayacak şekilde değildir. Ancak öğrencilerin metnin ana fikri konusunda çıkarımlar yapmalarını sağlayacak yöndedir ve sayfa içinde dağılımları uygundur. Kısacası kitaplarda görsel-metin uyumu vardır. Görüşlerine başvurulmuş öğretmenler de aynı fikirdedir.

Özkan ve Tutkun'un (2014) yaptığı çalışmada ilköğretim 1. kademedeki okutulan sosyal alan ders kitapları incelenmiştir. Kitaplar içinde yer alan görsel öğelerin metinle uyumu incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel-metin uyumu açısından 4. ve 5. Sınıflarda yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Şahin'in (2014) yaptığı çalışmada görsel tasarım ilkelerine göre kitaplarda yer alan metinde anlatılan olayların kitapta yer alan resimlerle desteklenip desteklenmediği ve resimlerle metinlerin uyum içinde olup olmadığı incelenmiştir. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler kitabında kullanılan görseller resim ve harita ağırlıklı olduğu görülmüştür. Bu çalışma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin metinlere göre oldukça az kullanıldığı, kullanılan görsellerin de ancak yarısının metnin anlaşılmasına yönelik olduğu bunun yanında bu görsellerin metnin ana fikrine uygun olmadığı görülmüştür.

Yurt ve Arslan'ın (2014) yaptığı çalışmada 7. sınıflarda Türkçe dersinde kullanılan ders kitapları şekil, içerik ve metin özellikleri bakımından incelenmiştir. Sonuç olarak da bu kitapların Milli Eğitim'in amaçları doğrultusunda hazırlandığı tespit edilmiştir. Ercantürk'ün (2015) yaptığı çalışmada ise Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle görsellerin uyumu incelenmiş ve görsellerin metnin anlaşılmasının desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında görsel-metin uyumunun tam anlamda sağlanmadığı ancak 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında bu uyumun daha iyi sağlandığı görülmüştür.

Demircioğlu'nun (2016) çalışmasında 1970 tarihli 10. sınıf Tarih ders kitabında metin-görsel uyumunun olmadığı gibi görsellerin de bazı sayfalarda metnin akışını bozduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demir ve Atasoy (2017) çalışmasında 5. sınıf

Sosyal Bilgiler ders kitabını çeşitli özellikler açısından incelemiş ve görsel tasarım yönünden kitabı uygun bulmuşlardır. Ayrıca görsellerin güncel olduğu ve estetik zevk uyandırdığı sonucuna da ulaşmışlardır.

Doğan ve Tuğ (2017) çalışmalarında gelişmiş ülkeler ve Türkiye'deki Sosyal Bilgiler ders kitaplarını karşılaştırmış ve görsel tasarım olarak Kanada'nın ders kitabı diğer kitaplara göre daha uygun bulunurken Türkiye'deki ders kitabı da ortalamanın üstünde bulunmuştur.

Eğedemir (2017) araştırmasında 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını görsel-metin ilişkisi açısından incelemiştir. Bu çalışmada veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmış ve nicelleştirilmiştir. Çalışmadaki tablolara bakıldığında genel olarak kitapta görsel metin uyumu, görsellerin öğrenci düzeyine uygunluğu, metin başlığının uyumu ve ana fikir görsel uyumu sağlanmış görünse de görsellerin ünitelere dağılımına bakıldığında bazı ünitelerde başlıkla görsel uyumunun olmadığı, uygun görsellerin kullanılmadığı, kullanılan görsellerin uygun yerlerde kullanılmadığı ve öğrencinin dikkatini çekecek nitelikte olmadığı ile kullanılan görsellerin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ertürk ve Güler (2017) çalışmalarında 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını farklı açılardan öğretmen görüşlerine göre değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak da kitaplardaki görsel tasarımın öğretmenler için yeterli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Tural ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmaya göre Türkiye'de okutulan Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan görsellerin metinlerle Almanya'daki ders kitaplarına göre daha uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018) 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki resim metin ilişkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda kitaptaki görsellerle metinlerin uyumlu olduğu ve öğrencilerin görselden metnin içeriği hakkında fikir sahibi olabilecek şekilde düzenlendiği görülmüştür.

İşcan ve Cımbaz'ın (2018) yaptığı çalışmada ise 2016-2017 yıllarında okutulan 5. sınıf Türkçe ders kitabının görsel-metin uyumu incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda öğrencilerin resimlere bakınca metin hakkında fikir edinebilme düzeyleri ortanın üstünde bulunmuştur.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle yapılmış bir çalışmadır. Denzin ve Lincoln (2011, s.3) nitel araştırmanın mülakat, gözlem ve doküman incelemesiyle toplanan verileri yorumlamak olduğunu söyler (Budak ve Budak, 2018, s.43). Nitel araştırmada araştırmacı olayların akışını bozmadan olayların içinde gördüklerini yorumlar (Denzin ve Lincoln, 2011, s. 3'ten akt; Budak ve Budak, 2018, s. 44).

Nitel araştırmada doküman analizi, görüşme ve gözlem yöntemleriyle veri toplanır. Veri toplama esnasında verilerin orijinalliğine dokunulmadan olduğu gibi inceleme yapılır. Aksi halde verilerin doğruluğundan şüphe edilebilir (Yıldırım, 1999).

3.2. İNCELENEN DOKÜMANLAR

Bu çalışmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmamızın dokümanlarını 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan 4 (Tuna Yayınları), 5 (Anadol Yayıncılık), 6 (MEB) ve 7. (MEB) sınıf olmak üzere toplam 4 Sosyal Bilgiler kitabı oluşturmuştur. Çalışmada kitaplarda yer alan görseller belirlenen kriterlere göre değerlendirilerek, bu kriterlere uygun olup olmadığı tespit edilmiştir.

3.3. VERİLERİN ANALİZİ

Bu çalışma nitel bir çalışma olup veriler doküman analiziyle elde edilmiştir. Doküman analizi, üzerinde çalışılacak olan konu ile ilgili olan yazılı materyallerin incelenmesidir (Turgut, 2014). Dokümanlar yazılı ya da görsel materyaller olabilir. Önemli olan araştırmacının dokümanlarda neyi arayacağını iyi bilmesidir (Sönmez ve Alacapınar, 2014).

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller uzman görüşü alınarak belirlenen kriterlere göre değerlendirilmiştir. Kitaplardan toplanan veriler düzenli olarak not alınıp tablolaştırılarak yüzde ve frekansları belirlendikten sonra yorumlanmıştır.

4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellere hiçbir numara ya da isim verilmezken 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerden haritalar, grafikler ve sayısal verilerin yer aldığı tablolar türüne göre ayrılıp numaralandırılmış ancak resim ve fotoğraflar türüne göre ayrılmadan ‘Görsel’ başlığı ile numaralandırılmıştır. Bu çalışmada ise 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenirken görseller türüne göre ayrılarak incelenmiştir. Makine ile çekilen görüntüler fotoğraf elle yani fırça ya da kalemle çizilenler ise resim kabul edilerek değerlendirilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak adına verilerin analiziyle elde edilen bulgular nicel hale getirilip tablolaştırılarak verilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için alanında uzman 3 kişiye analiz ettirilmiştir. Uzmanlardan biri Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktorudur ve mesleğinin 8. yılındadır. Diğer iki uzman Sosyal Bilgiler öğretmenidir ve birisi mesleğinin 3 yılında, diğeri ise 5. yılındadır. Analiz sonuçları araştırmacının analiz sonuçlarıyla karşılaştırılarak tablolaştırılmıştır. Sosyal Bilgiler ders kitabından toplanan veriler, literatürden yola çıkılarak oluşturulan kriterler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu kriterler aşağıdaki gibidir;

1. Görseller tasarım ilkelerine uygunluğu
2. Zemin fon uyumuna dikkat edilip edilmediği
3. Görsellerin gerçekteki nesnelere uyumu
4. Görsellerin metin başlıklarıyla uyumu
5. Metnin boyutu ve renginin uygunluğu
6. Görsel metin uyumu
7. Görsellerin öğrenci düzeyine uygunluğu

Kitaplardaki görseller tek tek belirlenip türüne göre ayrılarak belirlenen kriterlere uygun olup olmadıkları tespit edilmiştir. Kriterler güvenilirliği sağlamak adına 3 uzmanın görüşü alınarak hazırlanmıştır. Daha sonra belirlenen kriterlere uygun olan ve olmayan verilerin yüzde ve frekansları alınarak tablo haline getirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel-Metin İlişkisi

2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Birey ve Toplum ünitesinde 46, Kültür ve Miras ünitesinde 70, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde 82, Bilim, Teknoloji ve Toplum ünitesinde 80, Üretim, Dağıtım ve Tüketim 97, Etkin Vatandaşlık 47, Küresel Bağlantılar; 63 görsel olmak üzere toplamda 485 görsel kullanılmıştır. Bu görsellerin 377'si fotoğraf, 82'si resim, 12'si harita, 9'u tablo, 2'si kroki, 2'si grafik, 1'i diyagramdır. Kitabın genelinde de ünitelerde de en çok kullanılan görsel ise fotoğraftır (377). Fotoğraftan sonra en çok resim (82) ve harita (12) kullanılmıştır.

Tablo 1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Birey ve Toplum' Ünitesi Görsel -Metin İlişkisi

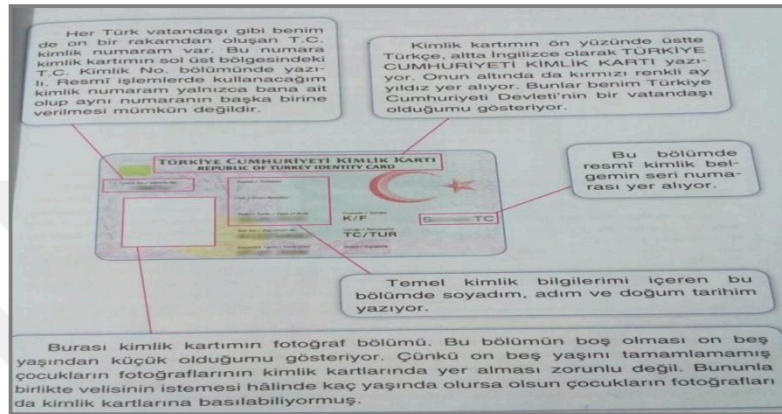
Kriterler	Fotoğraflar N=39				Resimler N=7				Zaman Çizelgesi N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	39	100	-	0	6	85,7	1	14,3	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	39	100	-	0	6	85,7	1	14,3	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	39	100	-	0	7	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	37	94,8	2	5,2	7	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	39	100	-	0	7	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	37	94,8	2	5,2	7	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	39	100	-	0	6	85,7	1	14,3	1	100	-	0

Tablo 1'e göre 4. sınıf 1. ünite de kullanılan fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon ilişkisi sağlanmış, gerçek nesnelere uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak fotoğrafların %94,8'i metin başlığı ile uyumlu bulunmuş ve yine %94,8 metinle uyumunun sağlandığı tespit edilmiştir. Fotoğrafların 5,2'si ise metin başlığı ve metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 1'e göre 4. sınıf 1. ünite de kullanılan resimlerin %100'ü gerçek nesnelere ve metin başlığı ile uyumlu bulunmuş yine %100'ünde metin boyut ve renk uyumu ile görsel metin uyumu sağlanmıştır. Resimlerin sadece %85,7'si tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Resimlerin %14,3'ü ise tasarım ilkelerine uygun bulunmamış,

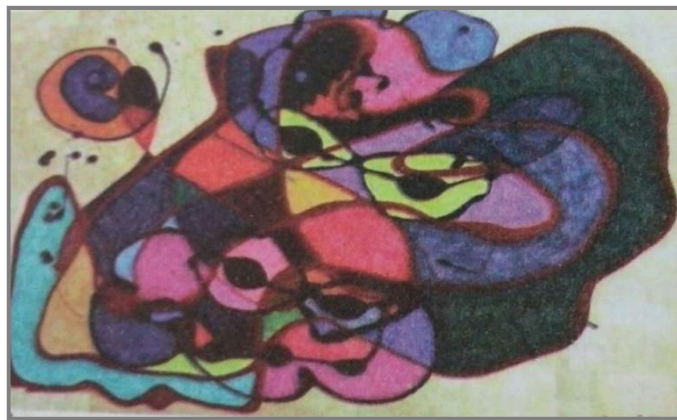
zemin fon uyumunun sağlanmadığı tespit edilmiş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Tablo 1'e göre 4. sınıf 1. ünite de kullanılan zaman çizelgesi %100 tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin başlığı ile uyumlu bulunmuş metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, görsel metin uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 4. sınıf 1. ünite de yer alan örnek görsellere yer verilmiştir.

Fotoğraf 1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.13

Fotoğraf 1'deki görselin konu başlığı "Herkesin Bir Kimliği Var". Metinde ise nüfus cüzdanlarının değişip yerine yeni kimlik kartlarının geldiğini ve kullanımının eski kimlikler göre kolaylıklar sağladığı anlatılmaktadır. Görselde ise yeni kimlik kartının ön yüzü yer almakta ve kartta yer alan bölümlerden oklar çıkarılarak bu bölümler öğrencilere tanıtılmaktadır. Fotoğraf 1'deki görsel hem başlıkla hem metinle uyumlu bulunan görsellerdendir.

Resim 1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.22

Resim 1’de’de yer alan görselin metninde resim yapmayı çok seven ve 12 yaşına kadar 3 tane kişisel resim sergisi açan bir öğrenci ile yapılan röportaj yer almaktadır. Resim 1’deki görselde ise röportaj yapılan öğrencinin yaptığı bir resim yer almaktadır. Ancak bu resim şekil ve renk itibarıyla çok karışık olup herhangi bir anlam içermemektedir. Öğrencilerin bu resimde ne anlatılmak istendiğinin fark edemeyecekleri düşünülmektedir ve resim öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Tablo:2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Kültür ve Miras’ Ünitesi Görsel -Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=61				Resimler N=7				Haritalar N=2			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	61	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	61	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	61	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	55	90,2	6	9,8	7	100	-	0	1	50	1	50
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	61	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	56	91,8	5	8,2	7	100	-	0	2	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	61	100	-	0	7	100	-	0	1	50	1	50

Tablo 2’ye göre 4. sınıf 2. ünite de kullanılan fotoğrafların %100’ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun olduğu tespit edilmiş, metin renk ve boyutu uygun bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak fotoğrafların %90,2’si metin başlığı ile uyumlu bulunurken %91,8’nin metinle uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Fotoğrafların 9,8’i metin başlığı ile 8,2’si de metinle uyumlu bulunmamıştır.

Resimlerin %100’ünün tasarım ilkelerine uygun olduğu, zemin fon uyumunun olduğu, gerçek nesnelere uygun olduğu, metin başlığı ile uyumlu olduğu, metnin boyut ve renginin uygun olduğu, metinle uyum sağladığı ve öğrenci düzeyine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Haritaların %100’ünün tasarım ilkelerine uygun olduğu, zemin fon uyumunun sağladığı, gerçek nesnelere uygun olduğu, metinle uyumlu olduğu ve öğrenci düzeyine uygun olduğu tespit edilmiştir. Ancak haritaların %50’sinin metin başlığı ile uyumlu olmadığı tespit edilmiştir. Aşağıda 4. sınıf 2. ünite den örnek görsellere yer verilmiştir.

Resim 2. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018,s.35

Resim 2’de yer alan görselin konu başlığı “Ailemin Tarihi”. Metinde ise aile tarihini sözlü tarih yoluyla öğrenmek isteyen bir öğrencinin babaannesiyile yaptığı görüşme anlatılmaktadır. Babaanne önce sözlü olarak anlatıp sonra o döneme ait fotoğraf ve belgeler göstermektedir. Resim 2’deki görselde de bir babaanne ve torunun fotoğraf albümü inceledikleri görülmektedir. Bu görsel konu başlığı ve metinle uyumlu bulunmuştur.

Fotoğraf 2. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 40

Fotoğraf 2’deki görselin metninde Isparta’da yaşayan bir çocuk Isparta’daki kültürel öğeler hakkında bilgi vermekte ve Etnografya Müzesi’ni anlatmaktadır. Fotoğraf 2’de yer alan görselde ise Etnografya Müzesinden görüntüler yer almaktadır. Ancak bu fotoğraflar hem doğru açıdan çekilmediği için hem de çok küçük olduğu için bazılarının ne olduğu bile anlaşılmamaktadır. Bu görsellerin büyütülerek kitapta yerini alması ve altlarında ne olduğunu belirten yazıların olması gerektiği düşünülmektedir.

Fotoğraf 3. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.45

Fotoğraf 3'teki görselin konu başlığı "Geçmişten Günümüze Çocuk Oyunları". Metinde ise eski oyunlardan dalyenin nasıl oynandığı anlatılmaktadır. Resim 3'teki görselde de dalye oynayan çocuklara yer verilmiştir. Oyunun eski bir oyun olması nedeniyle fotoğraf siyah beyazdır ve kenarında film şeridi şeklinde çerçeve vardır. Kitaptaki boyutu ise oldukça küçüktür. Ancak fotoğrafın bu şekilde öğrencilerin ilgisini çekmeyeceği görselin daha renkli olması gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler' Ünitesi Görsel -Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=43				Resimler N=27				Tablolar N=3				Haritalar N=4				Krokiler N=2				Grafikler N=2				Diyagram N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	43	100	-	0	27	100	-	0	3	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	43	100	-	0	27	100	-	0	3	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	43	100	-	0	27	100	-	0	3	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	36	83,7	7	16,3	22	81,5	5	18,5	3	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	43	100	-	0	27	100	-	0	3	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	34	79,1	9	20,9	27	100	-	0	3	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	43	100	-	0	27	100	-	0	3	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 3'e göre 4. sınıf 3. ünite de kullanılan fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak fotoğrafların sadece %83,7'si metin başlığı ile %79,1'i ise metinle uyumlu bulunmuştur. Fotoğrafların %16,3'ü metin başlığı ile %20,9'u da metinle uyumlu olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3'e göre 4. sınıf 3. ünite de yer alan resimler tasarım ilkelerine uygunluğu, zemin fon ilişkisi, gerçek nesnelere uyumu, metin boyut ve renk uyumu, metinle uyumu ve öğrenci düzeyine uygunluğu %100 iken metin başlığı ile uyumu %81,5 olarak tespit edilmiştir. Resimlerin %18,5'inin ise metin başlığı ile uyumlu olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3'e göre 4. sınıf 3. ünite de yer alan tabloların, haritaların, krokilerin, grafiklerin ve diyagramın %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon ilişkisi sağlanmış, gerçek nesnelere ve metin başlığı ile uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 4. sınıf 3. ünite den bazı örnek görseller verilmiştir.

Fotoğraf 4. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 63

Fotoğraf 4'te yer alan görselin konu başlığı "Yönlerimiz". Metinde ise güneşli bir günde öğle vakti yere dikilen bir çubuğu gölgesinin olduğu yönün kuzeyi gösterdiği anlatılmaktadır. Bu şekilde de yönlerin bulunabileceği söylenmektedir. Fotoğraf 4'teki görselde de öğle vaktinde yere dikilen bir çubuk ve gölgesi

görülmektedir. Fotoğraf 4'teki görsel hem başlıkla hem metinle uyumlu bulunmuştur.

Hava Durumu Tablosu

	1. Hafta (Hava olayı ve sıcaklık °C)		2. Hafta (Hava olayı ve sıcaklık °C)			
Pazartesi		14		2		Parçalı bulutlu
Salı		15		-4		Güneşli
Çarşamba		12		3		Rüzgârlı
Perşembe		9		8		Yağmurlu
Cuma		8		11		Karlı
Cumartesi		8		10		Çok bulutlu
Pazar		7		13		

Fotoğraf 5. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.74

Fotoğraf 5'te yer alan hava durumu tablosu metinde anlatılan hava olayları ile uygun bulunmuştur. Tablonun yanında tablodaki görsellerin ne anlama geldiğini gösteren bilgiler yer almaktadır. Fotoğraf 5'te yer alan tablo metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur.

Fotoğraf 6. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.78

Fotoğraf 6'daki görselin metninde bir çocuk yaşadığı yerin fiziki özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Görselde ise bilgi veren kişiyi fotoğrafı yer almaktadır. Metnin altında ise metinde anlatılan bir ırmağın resmi yer almaktadır. Gerek bu ünite gereği 4. Sınıf ders kitabının tamamında bu şekilde kişi fotoğraflarına sıkça yer verilmiştir. Bu fotoğrafların yanında metinlerde geçen önemli noktalar ile ilgili

daha çok görsel konmasının konunun açıklanması açısından daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ Ünitesi Görsel - Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=60				Resimler N=18				Tablolar N=2			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	60	100	-	0	16	88,9	2	11,1	2	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	60	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	60	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	49	81,6	11	18,4	18	100	-	0	2	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	60	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	51	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	60	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0

Tablo 4’e fotoğrafların %100’ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelerle uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunurken %81,6’sı metin başlığı ile uyumlu bulunmuş %18,4’ü başlıkla uyumlu bulunmamıştır.

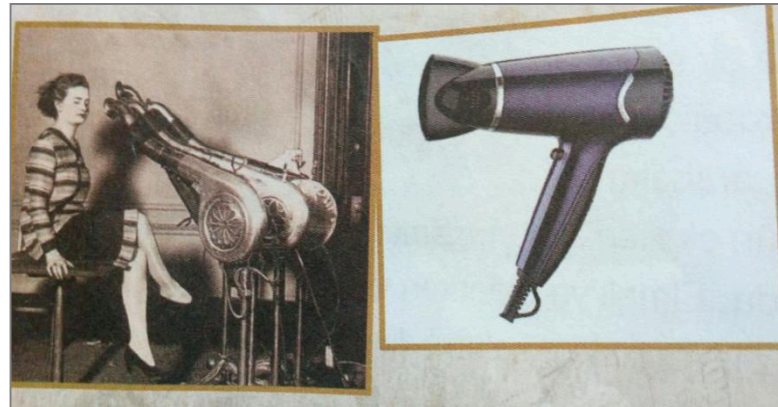
Tablo 4’e göre resimlerin %100’ü zemin fon ilişkisi sağlanmış, gerçek nesnelerle uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Resimlerin yalnızca %88,9’u tasarım ilkelerine uygun bulunmuştur. %11,1’i ise tasarım ilkelerine uygun bulunmamıştır.

Tablo 4’e göre tabloların %100’ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelerle uyumlu bulunmuş,metin başlığı ile uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 4. sınıf 4. üniteden bazı örnek görseller verilmiştir.

Fotoğraf 7. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.98

Fotoğraf 7’de yer alan sayfada sağ en üstte bir çocuk fotoğrafı yer almaktadır. Bu fotoğraf metinle de başlıkla da herhangi bir bağlantısının bulunmamasına rağmen kitabın tamamında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu fotoğrafın gereksiz yere kullanılmış bir görsel olduğu düşünülmektedir. Fotoğraftaki kız çocuğu aslında bir anlatıcı görevini üstlenmiştir. Ancak anlattığı metin bilimsel bilgileri içermektedir. Hikayeleştirilmiş metinlerde anlatıcı kullanılmasının daha uygun olduğu düşünülmektedir. Sayfanın tamamına baktığımızda ise arka fonda büyükçe bir tekerlek olduğu görülmektedir. Sayfada zaten tekerleğin gelişimini gösteren görseller yer almaktadır. Arka fona konan tekerlek gereksiz bulunmuş ayrıca metni okurken göz yoracağı dolayısıyla dikkat dağıtabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 8. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.100

Fotoğraf 8’de yer alan görselin metin başlığı “Geçmişten Günümüze Teknoloji”. Metinde ise eskiden kullanılan saç kurutma makinelerinin büyüklüğü ve ısı ayarının şimdikine göre sınırlı olduğu anlatılmaktadır. Görselde ise eski ve yeni saç kurutma makineleri verilmiştir. Bu da öğrencilere karşılaştırma yapma imkanı verir. Fotoğraf 8’de yer alan görsel hem konu başlığı ile hem de metinle uygun bulunmuştur.

Tablo 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Üretim, Dağıtım ve Tüketim’ Ünitesi Görsel - Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=75				Resimler N=18				Tablolar N=3			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	75	100	-	0	18	100	-	0	3	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	75	100	-	0	18	100	-	0	3	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	75	100	-	0	18	100	-	0	3	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	65	86,7	10	13,3	11	61,1	7	38,9	2	66,7	1	33,3
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	75	100	-	0	18	100	-	0	3	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	67	89,3	8	10,7	17	94,4	1	5,6	3	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	75	100	-	0	18	100	-	0	3	100	-	0

Tablo 5’e göre fotoğrafların %100’ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelerle uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak fotoğrafların sadece %86,7’si metin başlığı ile %89,3’ü de metinle uyumlu bulunurken % 13,3’ü metin başlığı ile %10,7’si ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 5’e göre resimlerin %100’ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelerle uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak resimlerin %61,1’i metin başlığı ile %94,4’ü metinle uyumlu bulunurken %38,9’u metin başlığı ile %5,6’sı metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 5’e göre tabloların %100’ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelerle uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunurken sadece %66,7’si metin başlığı ile uyumlu bulunmuştur. Tabloların %33,3’ü ise metin başlığı

ile uyumlu bulunmamıştır. Aşağıda 4. sınıf 5. ünite de yer alan bazı örnek görseller verilmiştir.

Fotoğraf 9. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.129

Fotoğraf 9'da yer alan sayfada bir çocuğun yaşadığı yerdeki ekonomik faaliyetler hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Sağ üstte anlatıcı durumunda olan kişinin fotoğrafı verilmiş metnin altında ise anlattığı bölgenin ekonomik faaliyetleri ile ilgili fotoğraflar verilmiştir. Fotoğraf 7'deki anlatıcı durumunda olan kişi fotoğrafı metinle uygun bulunmazken Fotoğraf 9'daki anlatıcı durumundaki kişi fotoğrafı metinle uyumlu bulunmuştur. Çünkü Fotoğraf 9'daki kişi kendi hayatından bilgiler aktarmaktadır.

Resim 3. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.140

Resim 3'teki görselin konu başlığı "Ayağımızı Yorgana Göre Uzatalım". Metinde ise Neşe adlı bir kızın babası ile aylık hesap yaptığı gelir ve giderlerini

elindeki bütçeye göre ayarladığı anlatılmaktadır. Resimde ise hesap yapan bir baba ve kız yer almaktadır.

Fotoğraf 10. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.144

Fotoğraf 10'da yer alan görselin metninde ekmek israfının nedeni ve nasıl önlenebileceği hakkında bilgi verilmektedir. Görselde ise taze ekmeklerle küflenmiş yani israf edilen ekmekler yer almaktadır.

Tablo 6. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Etkin Vatandaşlık' Ünitesi Görsel- Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=42				Resimler N=5			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	F	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	42	100	-	0	5	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	42	100	-	0	5	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	42	100	-	0	5	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	40	95,2	2	4,8	5	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	42	100	-	0	5	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	41	97,7	1	2,3	5	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	42	100	-	0	5	100	-	0

Tablo 6'ya göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak fotoğrafların sadece %95,2'si metin başlığı ile %97,7'si ise metinle uyumlu bulunmuştur. Fotoğrafların %4,8'i metin başlığı ile %2,3'ü metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 6'ya göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uyumlu bulunmuş, metin başlığı ile uyumlu

bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 6. üniteye yer alan bazı örnek görsellere yer verilmiştir.

Fotoğraf 11. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.156

Fotoğraf 11’de yer alan görselin metninde çocuk haklarının ne olduğu ve eğitim hakkının da bunlardan biri olduğu anlatılmaktadır. Görselde ise eğitim alan öğrenciler yer almaktadır.

Fotoğraf 12. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.157

Fotoğraf 12’de yer alan görselin konu başlığı “Sorumluluk Üstleniyorum”. Metninde ise herkesin bir sorumluluğu olduğu ve sorumluluğunu yerine getirmenin çocuklarda özgüven kazanmada ve kara vermede olumlu sonuçları olduğu anlatılmaktadır. Görselde ise kıyafetlerini katlayıp dolabına yerleştiren bir çocuk yer almaktadır.

Fotoğraf 13. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 160

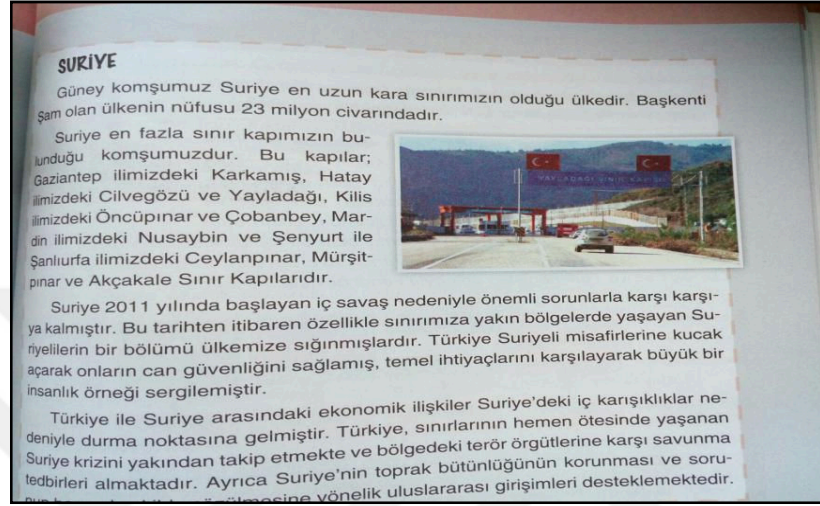
Fotoğraf 13'te yer alan görselin metninde bireylerin ailede, okulda veya dışarıda farklı sorumlulukları olduğu anlatılmakta katıldıkları etkinliklerde de sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiği anlatılmaktadır. Ancak görselde öğrencilerin gölge oyunu oynatan öğrencilerin ne yaptıkları tam olarak anlaşılmamaktadır. Fotoğrafın doğru açıdan çekilmesi daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Tablo 7. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Küresel Bağlantılar' Ünitesi Görsel- Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=57				Haritalar N=6			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	56	98,2	1	1,8	6	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	57	100	-	0	6	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	56	98,2	1	1,8	6	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	52	91,2	5	8,8	6	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	57	100	-	0	6	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	50	87,8	7	12,2	6	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	57	100	-	0	3	50,0	3	50,0

Tablo 7'ye göre fotoğrafların %98,2'si tasarım ilkelerine ve gerçek nesnelere, %100'ü zemin fon uyumuna, metin boyut ve renk uyumuna ve öğrenci düzeyine %91,2'si metin başlığına, %87,8'i metine uygun bulunurken %1,8'i tasarım ilkelerine ve gerçek nesnelere uygun bulunmamıştır. Ayrıca fotoğrafların 8,8'i metin başlığıyla, 12,2'si ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 7'ye göre haritaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu bulunurken sadece %50'si öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. üniteden bazı örnek görsellere yer verilmiştir.

Fotoğraf 14. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.181

Fotoğraf 14'te yer alan görselin metninde Suriye ile ilgili bilgi verilmektedir. Yukarıda verilen sayfadaki fotoğrafta ise Yayladağı Sınır kapısı yer almaktadır. Ancak tabeladaki bu yazı fotoğrafın renklerinin canlı olmamasından dolayı çok zor okunmaktadır. Ayrıca görsel oluşturulan çerçevenin dışına çıkmıştır. Sayfa düzeni açısından hoş bir görüntü olmamıştır.

Harita 1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.188

Harita 1'de Macaristan'ın yeri gösterilmek istenmiştir. Metinde de Macaristan'la ilgili bilgiler verilmektedir. Bu haritada ülkeler açık mavi, denizler beyaz ve Macaristan koyu mavi olarak renklendirilmiştir. Öğrencilerin haritada gösterilen yeri daha kolay kavrayabilmeleri için haritada hem Türkiye'nin yerinin hem de Macaristan'ın daha canlı bir renkle gösterilmesi gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilerin yaşları küçük olduğu için haritada Macaristan'ın yerini daha kolay kavrayabilmeleri için Türkiye'nin de belirtilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel -Metin İlişkisi

2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Birey ve Toplum ünitesinde 39, Kültür ve Miras ünitesinde 60, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde 79, Bilim, Teknoloji ve Toplum ünitesinde 24, Üretim, Dağıtım ve Tüketim 72, Etkin Vatandaşlık 33, Küresel Bağlantılar; 48 görsel olmak üzere toplamda 355 görsel kullanılmıştır. Bu görsellerin 290'ı fotoğraf, 6'sı şema, 8'i logo, 17'si resim, 21'i tablo, 1'i tarih şeridi, 1'i karikatür, 6'sı harita 4'ü diyagram ve 1'i lejant'tır. Kitabın genelinde de ünitelerde de en çok kullanılan görsel ise fotoğraftır (290). Fotoğraftan sonra en çok tablo (21) ve resim(17) kullanılmıştır.

Tablo 8. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Birey ve Toplum’ Ünitesi Görsel Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=32				Diyagramlar N=3				Resimler N=2				Logo N=1				Tablo N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	30	93,7	2	6,3	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	31	96,9	1	3,1	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	32	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	21	65,7	11	34,3	2	66,7	1	33,3	-	0	2	100	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	32	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	32	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	32	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 8'e göre 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 1. ünitelerde fotoğrafların %100'ü gerçek nesnelere uyumlu, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Fotoğrafların %93,7'si tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, 96,6'sında zemin fon uyumu sağlanmış ve %67,5'i ise metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. %6,3'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmazken 3,1'inde zemin fon uyumu sağlanmamış ve 34,3'ü ise metin başlığı ile uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 8'e göre diyagramların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak diyagramların sadece %66,7'si metin başlığı ile uyumlu bulunurken %33,3'ü başlıkla uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 8'e göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak resimlerin %100'ü metin başlığıyla uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 8'e göre logo ve tabloların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin başlığı ile uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur.

5. sınıf 'Birey ve Toplum' ünitesinde kullanılan görsellerin büyük çoğunluğunu fotoğraflar oluşturmaktadır. Fotoğraflar gerçek hayatın birer parçası olduğu için öğrencilerin özellikle küçük yaş grubundaki öğrencilerin işledikleri konunun gerçek hayatla ilişkisini kurabilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Ancak aşağıdaki görsellerde de görüldüğü gibi bazı fotoğrafların kalitesi düşük, renkleri ve görüntüleri net değildir. Aşağıda 5. sınıf 1. üniteden seçilmiş konu başlığı ile uyumlu olmayan 3 örnek görsel verilmiştir.

Fotoğraf 15. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.16

Fotoğraf 15'teki görselin konu başlığı "Yeni Okulum". Metinde ise bir trafik kazasında kaza yapan kişinin, kaza yapan kişinin yakınlarının, sağlık çalışanlarının, polis ekiplerinin olaydan farklı şekilde etkilendikleri anlatılmaktadır. Görüldüğü gibi Fotoğraf 15'teki görselin metinle uyumludur ancak konu başlığı ile uyumlu değildir.

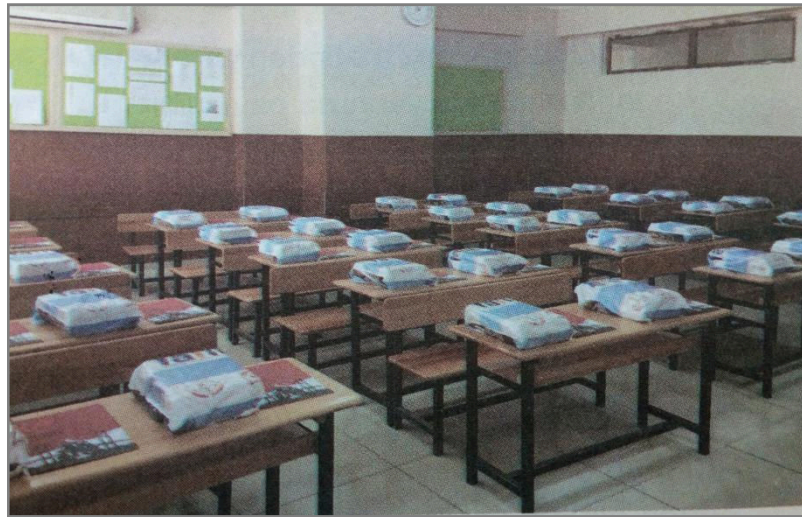
Fotoğraf 16. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 19

Fotoğraf 16'da yer alan görselin konu başlığı "Hak ve Sorumluluklarımız". Fotoğraf 16'da piknik yapan insanlar gösterilirken metninde ise bireyin sosyalleşmesi ve sosyalleşmenin ilk olarak ailede başladığı hayatta öğrenilen ilk bilgilerin aileden öğrenildiği sosyalleşmenin yaşandığı bir diğer grubun ise akrabalar olduğu bilgisine yer verilmiştir. Yani yukarıdaki görsel konu başlığı ile uyumsuz metinle uyumlu bulunmuştur.

Resim 4. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.20

Resim 4'te yer alan görselin konu başlığı "Hak ve Sorumluluklarımız". Metinde ise bir çocuğun günlüğüne yazdıkları anlatılmaktadır. Günlükte bu çocuğun babaannesi ve dedesiyle aynı evde yaşadığı ve babaannesinden ebru sanatını dedesinden ise bulmaca çözmeyi öğrendiği babaannesiyile birlikte yaptıkları ebru sanatının okulda çok beğenildiği anlatılmaktadır. Görselde de metinle uyumlu olarak ebru sanatının bir örneği verilmiş ancak bu görsel konu başlığı ile uyumlu bulunmamıştır. Aşağıda metinle uyumlu bulunan 2 örnek görsel yer almaktadır.

Fotoğraf 17. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.15

Fotoğraf 17'deki görselin metninde 5. sınıfa geçtiği için yeni bir ortaokula başlayan bir öğrenci okul hakkında bilgi vermekte ve kitapların da devlet tarafından

öğrencilere ücretsiz olarak sağlandığını belirtmektedir. Görselde de görüldüğü gibi sıraların üzerinde devlet tarafından öğrencilere ücretsiz dağıtılan ders kitapları bulunmaktadır.

Fotoğraf 18. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 28

Fotoğraf 18’de yer alan görselin metninde Adana’da mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenememesinden dolayı çocuklara ücretsiz olarak okul öncesi eğitimi verildiği anlatılmaktadır. Görselde de okul öncesi çocuklarının etkinlik yaparken fotoğrafları yer almaktadır.

Tablo 9. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Kültür ve Miras’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=50				Tablolar N=6				Resimler N=2				Harita N=1				Tarih Şeridi N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	48	96	2	4	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	50	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	50	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	46	92	4	8	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	50	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	50	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	49	98	1	2	6	100	-	0	2	100	-	0	-	0	1	100	1	100	-	0

Tablo 9'a göre fotoğrafların %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve metinle uyumlu bulunmuştur. Fotoğrafların %96,'sı tasarım ilkelerine, %92'si metin başlığına ve %98'i ise öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Fotoğrafların %4'ü tasarım ilkelerine, %8'i metin başlığına, %2'si ise öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

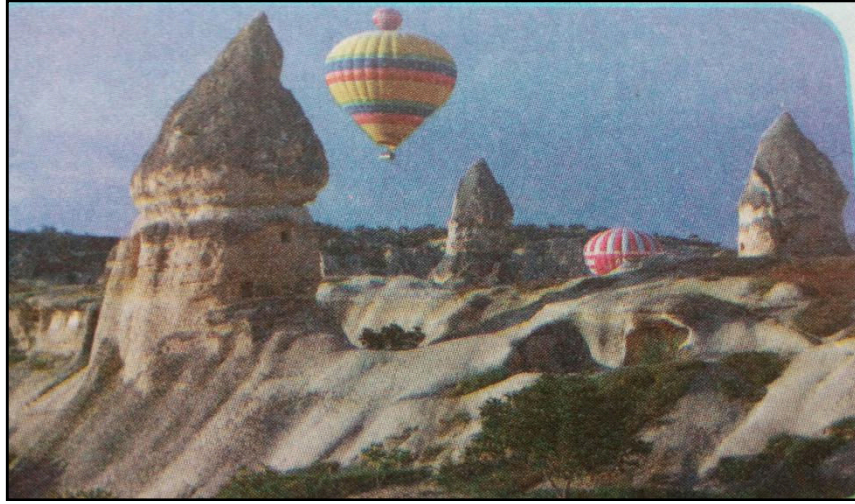
Tablo 9'a göre tabloların, resimlerin tarih şeridinin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metin başlığına uygun bulunmuş, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur.

Tablo 9'a göre haritaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. Ancak %100'ü öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır. Ancak aşağıdaki haritanın öğrenci düzeyine uygun olmadığı düşünülmektedir.

Harita 2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.35

Harita 2'de Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıklarının kurulduğu yerler gösterilmektedir. Uygarlıklar farklı renklerle gösterilse de sınırların iç içe geçmiş olmasından dolayı öğrenciler için karışık gelebilir. Bu yüzden harita öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır. Aşağıda hem konu başlığı hem de metinle uyumlu bulunan iki örnek resim yer almaktadır.

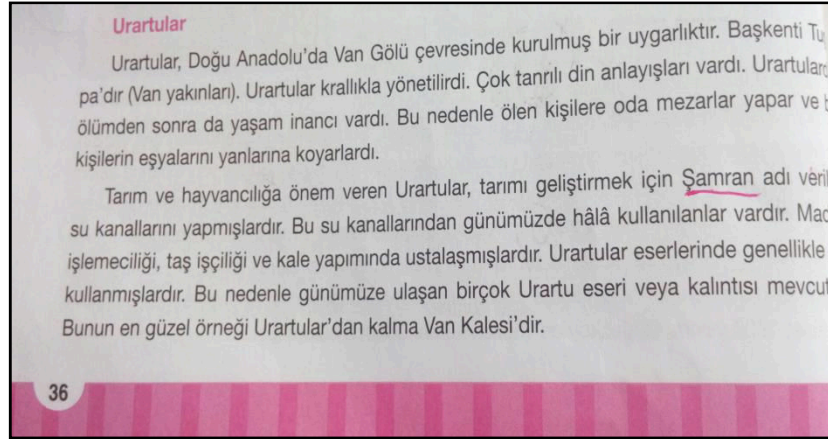
Fotoğraf 19. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.40

Fotoğraf 19'daki görselin konu başlığı “Çevremizdeki Güzellikler”. Metninde ise doğal bir oluşum olan Peri Bacalarının bulunduğu yeri ve ilginç oluşumuyla turistlerin ilgi odağı olması anlatılmaktadır. Görsel hem konu başlığı hem metinle uyumlu bulunmuştur.

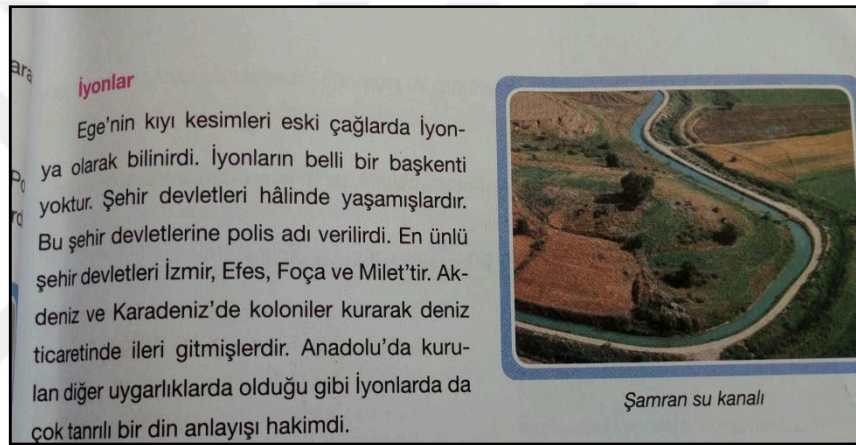

Fotoğraf 20. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.48

Fotoğraf 20'deki görselin konu başlığı “Kültürel Zenginliğimiz”. Metninde ise geleneksel el sanatlarımızdan olan halıcılık hakkında bilgi verilmiş Orta Asya'dan beri halıcılığın Türkler için önemi anlatılmış ve günümüzde halılarıyla öne çıkan şehirlerden örnekler verilmiştir. Aşağıda görsel ve metnin aynı sayfada yer almadığı bir örnek görseller yer almaktadır.

Fotoğraf 21. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 36

Fotoğraf 22. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 37

Fotoğraf 21 ve Fotoğraf 22'de metne ait görsel metinle aynı sayfada yer almamış bir sonraki sayfaya konmuştur. Bunun yanında görselin yanına da ait olduğu uygarlık hakkında değil başka bir uygarlık hakkında bilgi veren metin yer almaktadır. Bu durumun öğrencilerin bilgiyi yanlış öğrenmelerine neden olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 10. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=64				Tablolar N=6				Haritalar N=5				Şemalar N=2				Lejant N=1				Resim N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	57	89,1	7	10,9	6	100	-	0	5	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	64	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	64	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	64	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	64	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	61	95,3	3	4,7	6	100	-	0	5	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	61	95,3	3	4,7	6	100	-	0	5	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 10’da görüldüğü gibi fotoğrafların %100’ünde zemin fon uyumuna dikkat edilmiş, gerçek nesnelere ve metin başlığı ile uyumlu bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmıştır. %89,1’i tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, %95,3’ü metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak fotoğrafların %10,9’u tasarım ilkelerine uygun bulunmamış, %4,7’si metinle uyumlu bulunmamış yine %4,7’si öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Tablo 10’a göre tabloların, haritaların, şemaların, lejant ve resmin %100’ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda konu başlığı ve metinle uyumlu 3 örnek görsel verilmiştir.

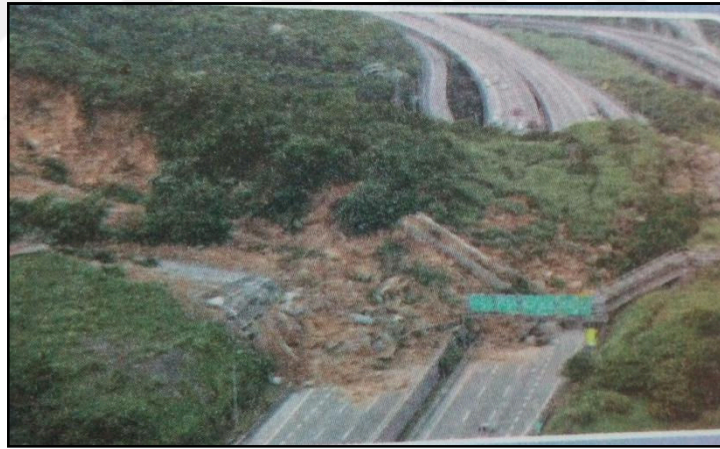
Fotoğraf 23. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı2018, s. 66

Fotoğraf 23’te yer alan görselin konu başlığı “Yeryüzü Şekilleri”. Metninde bir yeryüzü şekli olarak akarsuyun tanımı yapılmakta ve ülkemizdeki bazı akarsulara örnekler verilmektedir. Görselde ise bir akarsu fotoğrafı bulunmaktadır.

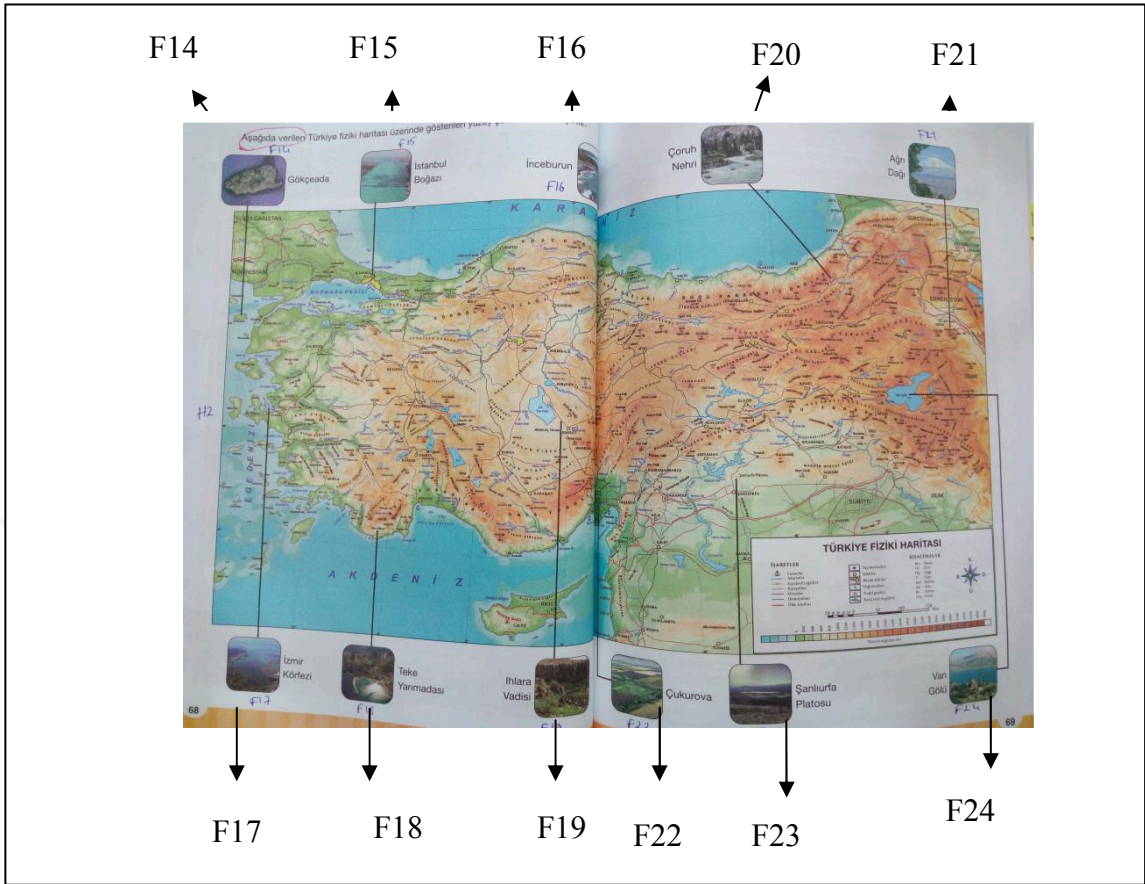
Fotoğraf 24. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.73

Fotoğraf 24'teki görselin konu başlığı "İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi". İklimlerin insan faaliyetlerine etkisi anlatılırken Erzurum Kars yöresinin ikliminden dolayı gelişen bitki örtüsü bunun sonucunda da büyükbaş hayvancılık faaliyetleri anlatılmıştır. Büyükbaş hayvancılık sayesinde gelişen et ve süt tesislerine de yer verilmiştir. Görselde ise büyükbaş hayvanların yer aldığı bir fotoğraf kullanılmıştır.

Fotoğraf 25. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.83

Fotoğraf 25'teki görselin konu başlığı "Afetler ve Çevre Sorunları". Metinde bir afet olan heyelanın çevreye verdiği zarar gösterilmektedir. Görselde de meydana gelen heyelan sonucunda hem doğal çevre bozulmuş hem de ulaşım yolları kapanmıştır. Aşağıda 5. sınıf 3. ünite de yer alan bir harita verilmiştir.

Harita 3. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 68-69

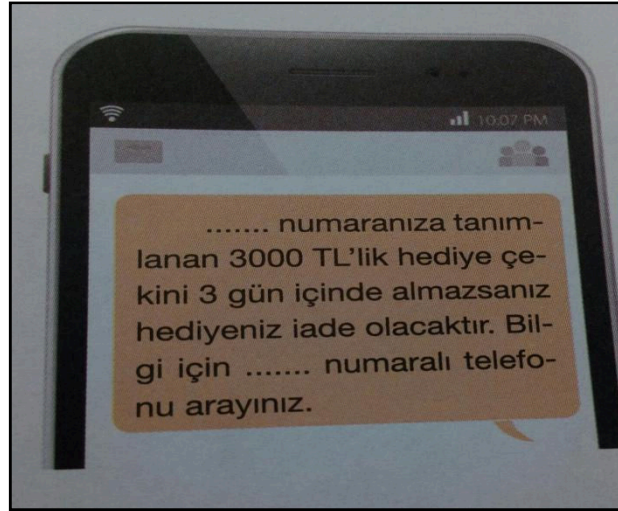
Harita 3'te 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" ünitesinde 2 sayfayı kaplayacak şekilde bir Türkiye Fiziki Haritası konularak haritanın belli yerlerinden oklar çıkarılmış ve buradaki yeryüzü şekillerinin fotoğrafları harita üzerinde gösterilmiştir. Yeryüzü şekillerinin görsellerinin harita üzerinde gösterilmesi öğrencinin kolay algılamaya ve öğrenmesi için kolaylık sağlayacaktır. Ancak yüzey şekillerinin çok küçük fotoğraflarda gösterilmesi ve bu fotoğrafların kalitesinin düşük olması nedeniyle bazı şekillerin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden F17, F19 ve F23 öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Harita 3'te görüldüğü gibi F16 tam iki sayfa arasında kaldığı için öğrencilerin dikkatini çekecek nitelikte değildir. Bu şekilde bir görsel düzen yerine Türkiye haritası yeri aynı kalacak şekilde biraz daha küçültülüp yüzey şekillerinin görselleri daha büyük olacak şekilde konması hem öğrencilerin dikkatini çekecek hem konuyu anlaması konusunda daha çok yardımcı olacaktır.

Tablo 11. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ Ünitesi Görsel - Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=18				Resimler N=3				Tablolar N=2				Karikatür N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	18	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	18	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	18	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	15	83,3	3	16,7	3	100	-	0	1	50	1	50	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	18	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	18	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	18	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0

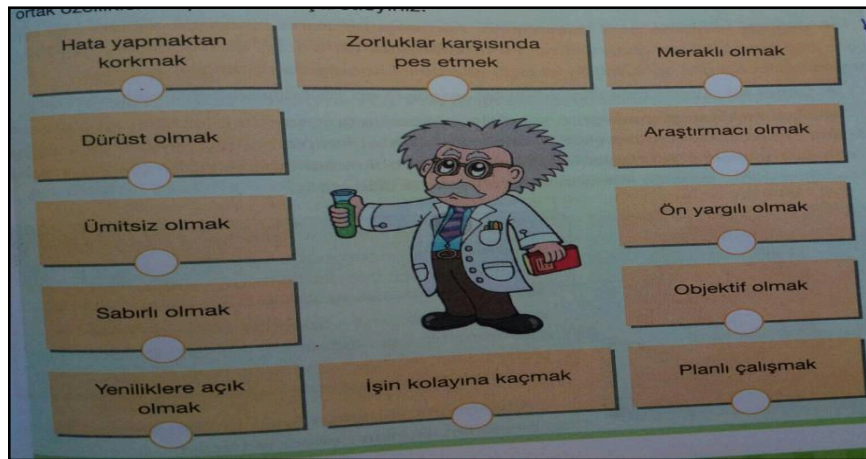
Tablo 11'e göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak sadece %83,5'i metin başlığı ile uyumlu bulunmuş ve %16,7'si başlıkla uyumlu bulunmamıştır. Resimlerin ve karikatürün %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Tabloların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, sadece %50'si metin başlığı ile uyumlu bulunmuştur. Aşağıda hem konu başlığı hem de metinle uyumlu bulunan görsellere yer verilmiştir.

Fotoğraf 26. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.103

Fotoğraf 26’da yer alan görselin metninde sosyal ortamlarda kişisel bilgilerin paylaşılması gerektiği anlatılmakta ve ‘Bedava ürün kazandınız’ gibi insanları kandırmaya yönelik mesajlara inanılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Aksi takdirde kötü niyetli kişilerin insanları kandırarak kişisel verileri ele geçirebileceği anlatılmaktadır. Konu başlığı ise ‘‘Sanal Ortamda Güvenlik’’tir. Fotoğraf 26’daki görsel hem konu başlığıyla hem metinle uyumlu bulunmuştur.

Fotoğraf 26’daki görselde olduğu gibi ünite genelinde kullanılan fotoğraflar gerçek hayatta karşılaşma olasılığımızın olduğu bir durumdur. Fotoğraf 26’daki görselin metninde de günlük hayatta böyle bir durumla karşılaşmamak için ne yapmalıyız ya da gerçek hayatta bu gibi durumlar karşılaştığımızda ne yapmalıyız gibi bilgiler verilmektedir.

Resim 5. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 109

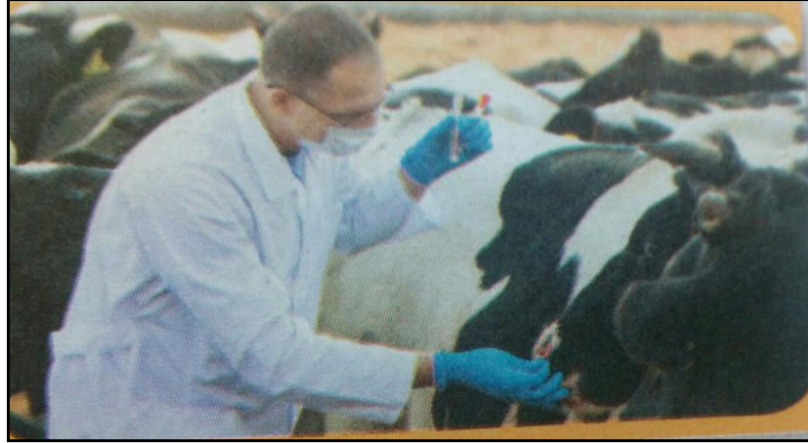
Resim 5'teki görselin konu başlığı "Bilim İnsanlarının Ortak Özelliği". Resim 5'teki görselde öğrencilerden buluş yapan insanları ve bilim adamlarının ortak özelliklerini işaretlemeleri istenmektedir. Görselde bir deney yapan bir bilim insanı yer almakta ve etrafında da bazı özellikler verilmiştir. Metinde ise ara ara bilim insanların özelliklerine yer verilmiş ve öğrencilerden bunları metnin içinden çıkararak karikatür üzerinde işaretlemeleri istenmektedir. Bu görselin öğrencilerin konuyu anlaması ve pekiştirmesi için oldukça faydalı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 12. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=66				Tablolar N=4				Şemalar N=2			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	66	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	66	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	66	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	64	96,9	2	3,1	4	100	-	0	2	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	66	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	63	98,4	3	4,6	4	100	-	0	2	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	66	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0

Tablo 12'de görüldüğü gibi fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %96,9'u metin başlığıyla %98,4'ü ise metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak fotoğrafların %3,1'i metin başlığıyla ve %4,6'sı ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 12'ye göre tablolar ve şemaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda görsel-metin uyumunun sağlandığı 3 örnek görsel verilmiştir.

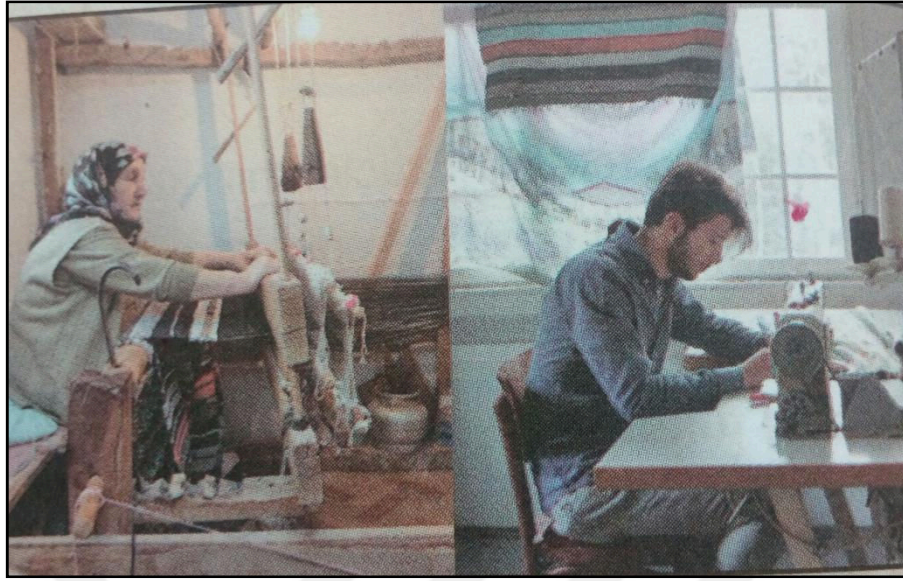
Fotoğraf 27. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.127

Fotoğraf 27'deki görselin metninde tarım ve hayvancılığa bağlı olarak gelişen meslekler içinde veterinerler hakkında bilgi verilmektedir. Görselde ise büyükbaş hayvanlarla ilgilenen bir veteriner yer almaktadır.

Fotoğraf 28. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.129

Fotoğraf 28'deki görselin metninde ise sanayi ve ticarete bağlı gelişen meslekler içinde uzun yol şoförleri hakkında bilgi verilmektedir.

Fotoğraf 29. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.138

Fotoğraf 29'daki görselin metninde eski kıyafetlerden çaput kilim dokumacılığı yapan ve bu dokumacılığın artık eskisi gibi rağbet görmediğini söyleyen Faize Yoldaş ve girişimciliği ile Faize Yoldaş'tan aldığı kilimleri atölyesinde modern tasarımlara dönüştürerek satan Yasin Sert'in başarı hikayesi anlatılmaktadır. Aşağıda öğrencileri konu hakkında bilgilendirmek için üzerinde yazı olan bir görsel örneği verilmiştir.

Fotoğraf 30. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.147

Fotoğraf 30'daki görselin metninde “Bilinçli Tüketici” başlığı ile bireylerin alışveriş yaparken dikkat etmesi gereken konular hakkında bilgi verilmektedir. Bir tüketicinin bilmesi gereken bir konu olarak da alınan malın garanti belgesi kapsamında ne kadar ve nasıl kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Metni desteklemek ve öğrencilere somut bilgi sağlamak için bir garanti belgesinin resmi konmuştur. Ancak üzerinde yazı olan bir görsel kullanılmış ve yazıların okunması neredeyse imkansızdır. Çünkü görsel çok küçük bir şekilde metnin yanında yer almıştır. Kitaplarda özellikle ders kitaplarında kullanılan görseller koymuş olmak için kullanılmamalı öğrencileri gerçekten bilinçlendirecek bilgilendirecek ve anlaşılabilir görseller kullanılmalıdır.

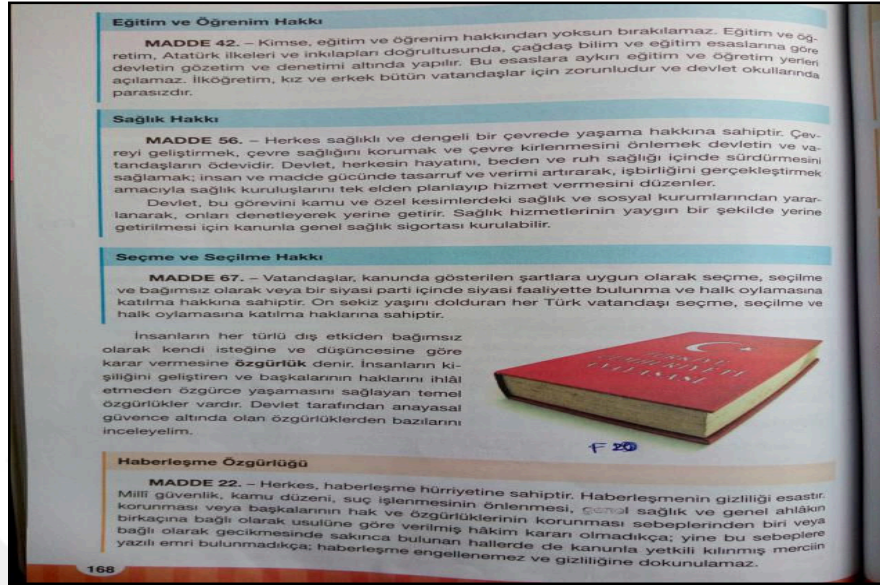
Tablo 13. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Etkin Vatandaşlık’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=24				Logolar N=6				Tablolar N=2				Resim N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	20	83,3	4	16,6	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	24	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	24	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	24	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	24	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	24	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	24	100	-	0	6	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0

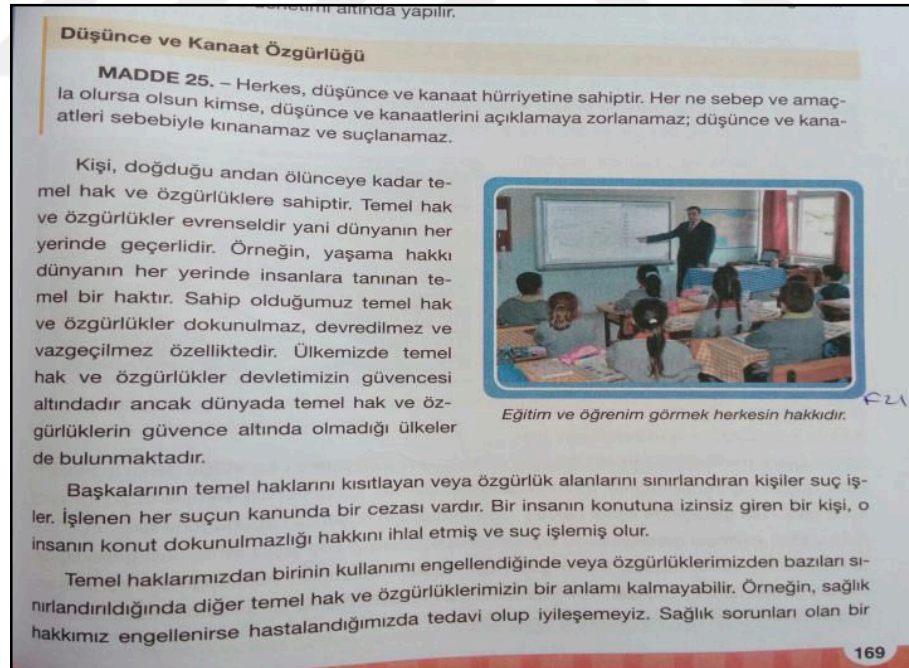
Tablo 13'e göre fotoğrafların %83,6'sı tasarım ilkelerine uygun bulunmuş %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Sadece %16,6'sı tasarım ilkelerine uygun bulunmamıştır.

Tablo 13'e göre logolar, tablolar ve resmin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Sadece bir görsel metninle aynı sayfada yer almamış

ikinci sayfanın sonunda görselle ilgisiz bir metnin yanında yer almıştır. Bu görsel de aşağıda verilmiştir.

Fotoğraf 31. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.168

Fotoğraf 32. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.169

“Temel Haklarımızı Öğrenelim” başlığı altında yer alan ‘Eğitim ve Öğrenim Hakkı’ 168. sayfada (Fotoğraf 31) yer alırken bu metinle ilgili olan Fotoğraf 32, 169. Sayfanın sonunda ‘Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü’nü anlatan bir metnin yanına konmuştur. Yani görsel metinle yakın ya da aynı sayfaya konmamıştır.

Tablo 14. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Küresel Bağlantılar' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=36				Resimler N=8				Şemalar N=2				Logo N=1				Diyagram N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	F	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	34	94,4	2	5,6	8	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	36	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	36	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	32	88,8	4	11,2	8	100	-	0	2	100	-	0	-	0	1	100	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	36	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	33	91,7	3	8,3	8	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	36	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 14'e göre fotoğrafların %94,4'ü tasarım ilkelerine, %88,8'i metin başlığına uygun, %91,7'si metinle uyumlu %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Fotoğrafların %5,6'sı tasarım ilkelerine, %11,2'si metin başlığına ve %8,3'ü metne uygun bulunmamıştır.

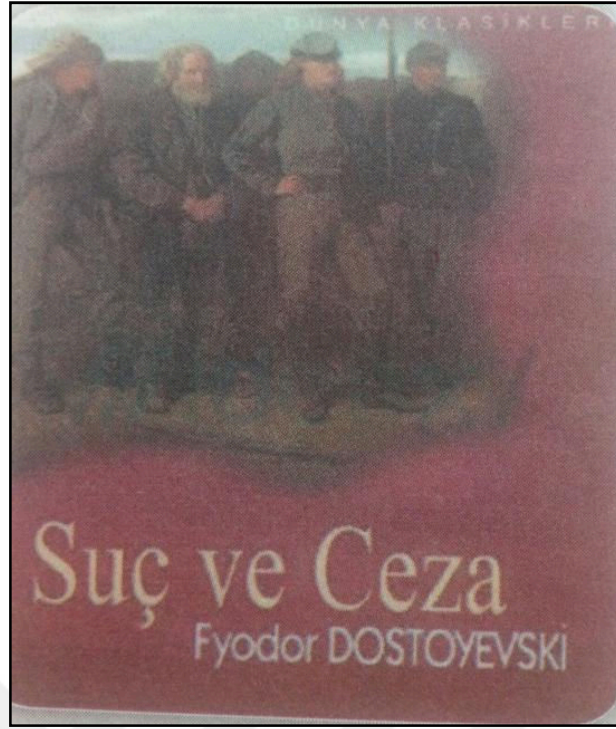
Tablo 14'e göre resimlerin, şemaların ve diyagramın %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur.

Tablo 14'e göre logo tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu bulunmuş ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak metin başlığı ile uyumlu bulunmamıştır. Aşağıda hem konu başlığı ile uyumlu hem de metinle uyumlu 2 örnek görsel verilmiştir.

Resim 6. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.192

Resim 6'da yer alan görselin konu başlığı "Ortak Mirasımız". Metinde ise Ali Kuşçu'nun astronomi alanında yaptığı çalışmalar ve önemi anlatılarak 2013'te Ay'ın bir bölgesine NASA tarafından Ali Kuşçu'nun adının verildiği bilgisi yer almaktadır.

Fotoğraf 33. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.192

Fotoğraf 33'teki görselin konu başlığı "Ortak Mirasımız". Metinde ise dünyaca ünlü 'Suç ve Ceza' romanının konusu ve bu romanın Rus bir yazar olan Fyodor Mihayloviç Dostoyevski tarafından yazıldığı anlatılmaktadır. Resim 6 ve Fotoğraf 33'te görüldüğü gibi hem bir Türk bilim adamının çalışmalarına yer verilmiş hem de Rus bir yazarın dünyaca ünlü olan eserine yer verilmiş böylece ortak mirasa vurgu yapılmıştır.

4.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel -Metin İlişkisi

2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Birey ve Toplum ünitesinde 54, Kültür ve Miras ünitesinde 109, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde 92, Bilim, Teknoloji ve Toplum ünitesinde 52, Üretim, Dağıtım ve Tüketim 103, Etkin Vatandaşlık 44, Küresel Bağlantılar; 46 görsel olmak üzere toplamda 500 görsel kullanılmıştır. Bu görsellerin 296'sı fotoğraf, 69'u resim, 49'u harita, 42'si tablo, 21'i logo, 6'sı şema, 5'i grafik, 4'ü tarih şeridi, 3'ü diyagram, 2'si bulmaca, 1'i şekil, 1'i kroki ve 1'i de kavram haritasıdır. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında olduğu gibi 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında da hem kitabın genelinde hem ünitelerde en çok kullanılan görsel fotoğraftır (296). Fotoğraftan sonra en çok resim(69) ve harita (49) kullanılmıştır.

Tablo 15. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Birey ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=28				Logolar N= 12				Resimler N=6				Tablolar N=4				Şemalar N=3				Diyagram N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	27	96,4	1	3,6	12	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	28	100	-	0	12	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	28	100	-	0	12	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	23	82,1	5	17,9	12	100	-	0	6	100	-	0	3	75	1	25	3	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	28	100	-	0	12	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	27	96,4	1	3,6	9	75	3	25	6	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	28	100	-	0	12	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 15'e göre fotoğrafların %96,4 tasarım ilkelerine %82,1'i metin başlığına, %96,4'ü metne uygun bulunmuştur. %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak %3,6'sı tasarım ilkelerine, %17,9'u metin başlığına ve %3,6'sı metne uygun bulunmamıştır.

Tablo 15'e göre logoların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak %75'i metinle uyumlu bulunmuş %25'i metne uygun bulunmamıştır.

Tablo 15'e göre resimler, şemalar ve diyagramın %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda görsel-metin uyumunun olmadığı bir örnek görsel yer almaktadır.

Fotoğraf 34. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.17

Fotoğraf 34'teki görselin metninde bir dedenin gözünden birlik ve beraberliğin önemi anlatılmaktadır. Eski bayram günleri komşularla dayanışma içinde yapılan etkinliklerden kısaca bahsedilmekte ve bu dayanışmanın beraberliğin sadece bayramda değil cenaze ve düğünlerde de devam ettiği, hem hüznü hem mutlu anlarımızda birlik ve beraberliğin önemli olduğu belirtilmektedir. Fotoğraf 34'te ise bir tabak lokum görülmektedir. Metinde bayramlardan bahsedildiği için bu görsel

kullanılmış olabilir. Ancak metinde verilmek istenen asıl mesaj iyi ve kötü günde dayanışma ve yardımlaşma içinde olmanın önemidir. Aşağıda metinle uyumlu bulunan 2 örnek görsel yer almaktadır.

Fotoğraf 35. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 20

Fotoğraf 35'te yer alan görselin metninde Türk askerinin Saraybosna'da yaşayan ihtiyaç sahiplerine yardım götürmeleri anlatılmaktadır. Bir Türk askerinin yaşlı bir kadına yardım kolisi götürdüğü ve yaşlı kadının o askerın Türk olduğunu bildiği çünkü Türklerin tarih boyunca herkese yardım ettiğini bildiği anlatılmaktadır. Görselde de bu yaşlı kadının bir Türk askerinden yardım alırkenki görüntüsü yer almaktadır. (Fotoğraf 35'te yer alan görsel bir belgeselden alınmıştır).

Fotoğraf 36. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 26

Fotoğraf 36'da yer alan görselin metninde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yardımlaşma için sadaka taşları yapıldığı ve yardım etmek isteyenlerin bu taşların üzerine para bıraktığı ihtiyaç sahiplerinin de kimse görmeden ihtiyacı kadar parayı bu taşlardan aldığı anlatılmaktadır. Görselde ise bir sadaka taşı bulunmaktadır.

Tablo 16. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Kültür ve Miras' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

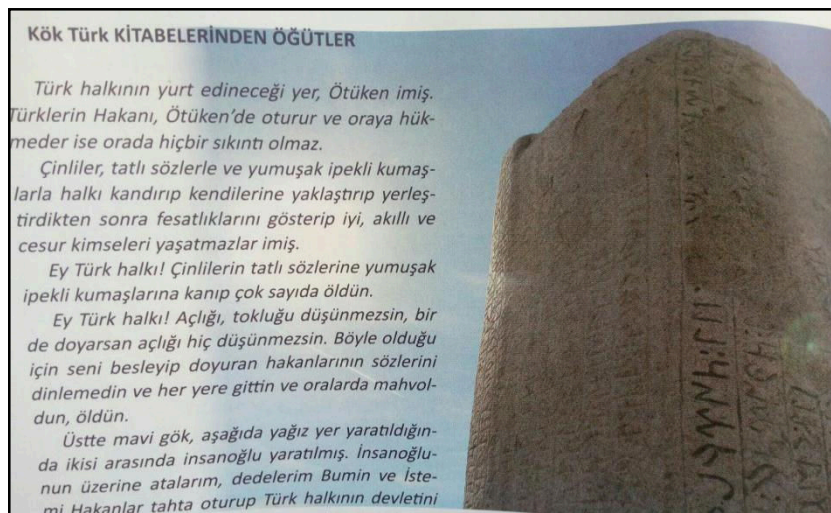
Kriterler	Fotoğraflar N=52				Resimler N=27				Haritalar N=15				Tablolar N=9				Tarih Şeritleri N=4				Bulmacalar N=2			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	51	98	1	2	24	88,8	3	11,2	15	100	-	0	9	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	52	100	-	0	27	100	-	0	15	100	-	0	9	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	52	100	-	0	27	100	-	0	15	100	-	0	9	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	42	80,7	10	19,3	25	92,5	2	7,5	15	100	-	0	9	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	52	100	-	0	27	100	-	0	15	100	-	0	9	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	52	100	-	0	22	81,5	5	18,5	15	100	-	0	9	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	52	100	-	0	26	96,2	1	3,8	10	66,6	5	33,4	9	100	-	0	4	100	-	0	2	100	-	0

Tablo 16'ya göre fotoğrafların %100'ünde, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun %98'i tasarım ilkelerine, %80,7'si metin başlığına uygun bulunmuştur. Ancak %2'si tasarım ilkelerine %19,3'ü ise metin başlığıyla uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 16'ya göre resimlerin %88,8'i tasarım ilkelerine, %92,5'i metin başlığına, %81,5'i metine, %96,2'si öğrenci düzeyine uygun, %100'ü gerçek nesnelere uyumlu bulunmuş ve zemin fon uyumu ve metin boyut ve renk uyumu sağlanmıştır. Ancak %11,2'si tasarım ilkelerine, %7,5'i metin başlığına, %3,8'i öğrenci düzeyine uygun bulunmamış ve %18,5'i ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 16'ya göre haritaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. Ancak haritaların sadece %66,6'sı öğrenci düzeyine uygun bulunurken 33,4'ü öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Tablo 16'ya göre tabloların, tarih şeritlerinin ve bulmacaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 2. ünite de yer alan örnek görseller verilmiştir.

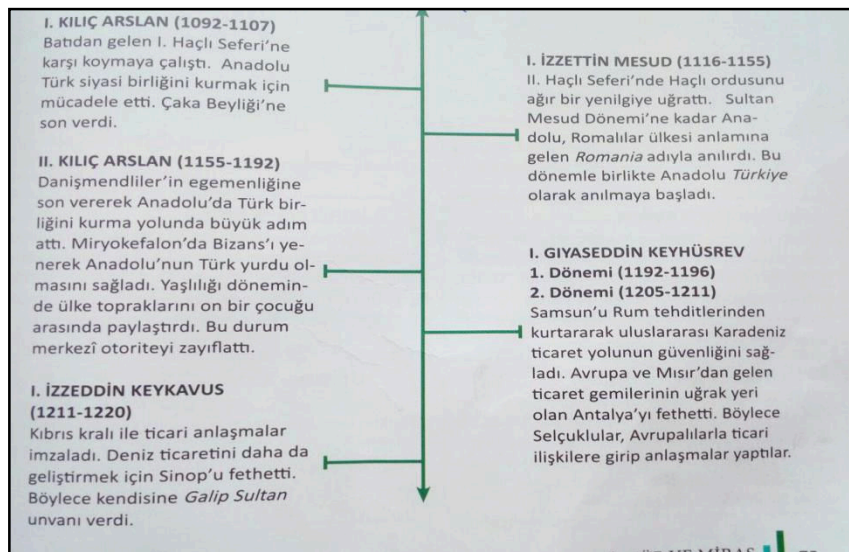
Fotoğraf 37. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.48

Fotoğraf 37’de görsel ve metin iç içe geçmiş şekilde yer almaktadır. Bunun da öğrencilerin metni okurken renk geçişlerinde hem gözlerinin yorulmasına hem de dikkatlerinin dağılarak metnin anlaşılmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 38. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.56

Fotoğraf 38’deki görselin metninde Hz. Muhammed’in Mekkelilerle yaptığı savaşlardan kısaca bahsedilmiş ve 628 yılında Müslümanların Kabe’yi ziyaret etmek istemesi üzerine Mekkelilerle imzalanan anlaşmaya yer yerilerek Kabe’nin putlardan temizlenmesi anlatılmıştır. Ancak metin görselin üst kısmında verilmiş görselde de görüldüğü gibi Kabe’nin fotoğrafı Veda Hutbesi’nden bir bölüm olarak verilen metnin yanında yer almıştır. Görselin metnin yanında verilmesi öğrencilerin daha çok dikkatini çekeceği ve konuya daha iyi odaklanabilecekleri düşünülmektedir.

Fotoğraf 39. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.75

Fotoğraf 40'taki görselin konu başlığı “Yeni Yurt Anadolu” ve metninde Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde kurulan Türk şehirlerinin katkısı anlatılmaktadır. Ve bu Türk şehirlerine verilen isimlerin günümüzde de birçok bölgede kullanılmaya devam ettiği bilgisi verilmektedir. Görselde ise günümüzde hala eski Türk boylarının adının şehir ismi olarak kullanıldığını gösteren bir tabela yer almaktadır.

Tablo 17. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=50				Haritalar N=19				Resimler N=17				Tablolar N=2				Diyagram N=2				Şekil N=1				Kroki N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	50	100	-	0	19	100	-	0	16	94,1	1	5,9	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	50	100	-	0	19	100	-	0	17	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	50	100	-	0	19	100	-	0	17	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	39	78	11	22	13	68,4	6	31,6	17	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	50	100	-	0	19	100	-	0	17	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	48	96	2	4	18	94,7	1	5,3	17	100	-	0	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	50	100	-	0	18	94,7	1	5,3	16	94,1	1	5,9	2	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 17'ye göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. %78'i metin başlığıyla, %96'sı ise metinle uyumlu bulunmuştur. Fotoğrafların %22'si metin başlığıyla %4'ü ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 17'ye göre resimlerin %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. %94,1'i tasarım ilkelerine ve öğrenci düzeyine uygun bulunurken %5,9'u tasarım ilkelerine ve öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Tablo 17'ye göre haritaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmıştır. %68,4'ü metin başlığıyla uyumlu bulunurken %94,7'si metne ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak %31,6'sı metin başlığı ile %5,3'ü ise metin ve öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Tablo 17'ye göre tablolar, diyagram, şekil ve krokinin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda metin başlığı ile uyumlu bulunan örnek bir görsel yer almaktadır.

Harita 5. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.98

Harita 5'in konu başlığı "Dünyanın Neresindeyim". Haritada ise Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları verilerek Türkiye'nin yeri hafifçe vurgulanarak belirtilmiştir. Harita konu başlığı ile uyumlu öğrenci düzeyine de uygun bulunmuştur. Aşağıda görselle metnin uyumlu bulunduğu bir örnek görsel yer almaktadır.

Fotoğraf 41. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.113

Fotoğraf 41'de yer alan görselin metninde kutup ikliminde iklimden dolayı bitki örtüsü olmadığı burada yaşayan insanların da buzdan İglo denen evler yapıp burada yaşadıkları anlatılmaktadır. Görselde de bir İglo evi verilmiştir. Fotoğrafa bakınca burada herhangi bir bitki örtüsü ya da tarım koşullarının olmadığı görülmektedir.

Tablo 18. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=41				Logolar N=4				Tablolar N=3				Resimler N=2				Grafik N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	41	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	41	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	41	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	39	95,1	2	4,9	4	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	41	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	37	90,2	4	9,8	4	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	41	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0

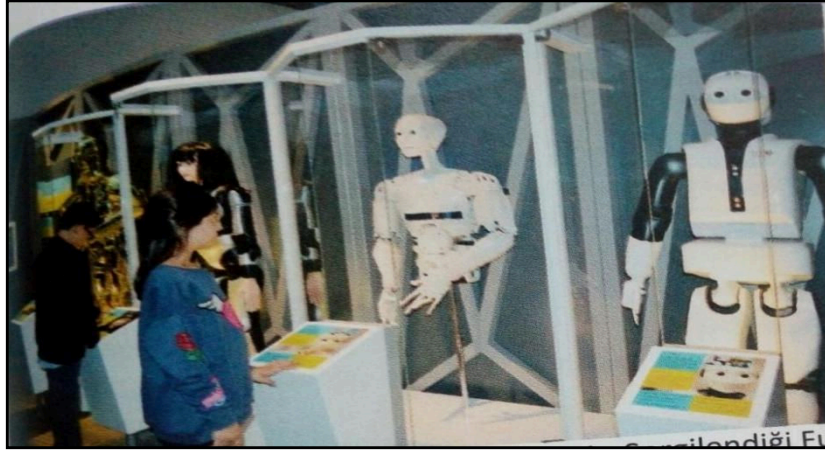
Tablo 18'e göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %95,1'i metin başlığıyla ve %90,2'si metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak fotoğrafların %4,9'u metin başlığıyla, 9,8'i ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 18'e göre logolar, tablolar, resimler ve grafiğin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda görsel-metin ve görsel metin başlığı ile uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunan 2 örnek görsel yer verilmiştir.

Fotoğraf 42. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.122

Fotoğraf 42'deki görselin konu başlığı "Sosyal Bilimler ve Toplum"dur. Metinde ise parayı Anadolu topraklarında yaşayan Lidyalıların icat ettiği eski para birimiyle ilgilenen bilim dalının ise nümismatik olduğu ve uluslar arası düzenlenen nümismatik kongresinin ikincisinin Antalya'da yapıldığı anlatılmaktadır. Görselde de eski bir para gösterilmektedir.

Fotoğraf 43. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.135

Fotoğraf 43'te yer alan görselin konu başlığı "Hayalimdeki Gelecek"tir. Metinde ise özel bir firmanın insansı robot ürettiği bu robotların ürün tanıtma, belli alanlarda yol gösterme hatta ev işlerine bile yardım edebilme gibi çeşitli özelliklerinin olduğu anlatılmakta görselde ise bu robotların sergilendiği fuardan bir görüntü yer almaktadır.

Tablo 19. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Üretim, Dağıtım ve Toplum’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=74				Tablolar N=13				Haritalar N=7				Grafikler N=4				Resimler N=3				Şema N=1				Logo N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	73	98,6	1	1,4	13	100	-	0	7	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	73	98,6	1	1,4	13	100	-	0	7	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	74	100	-	0	13	100	-	0	7	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	68	91,8	6	8,2	13	100	-	0	7	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	-	0	1	100
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	74	100	-	0	13	100	-	0	7	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	68	91,8	6	8,2	12	92,3	1	7,7	7	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	74	100	-	0	13	100	-	0	7	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 19'a göre fotoğrafların %98,6'sı tasarım ilkelerine uygun ve zemin fon uyumu sağlanmış, %100'ü gerçek nesnelere ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %91,8'i metin başlığı ve metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak fotoğrafların, %1,4'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmamış ve zemin fon uyumunun sağlanmadığı tespit edilmiştir. %8,2'si ise metin başlığıyla uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 19'a göre tabloların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. %7,7'si ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 19'a göre logoların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak logoların %100'ü metin başlığıyla uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 19'a göre haritalar, grafikler, resimler ve şemanın %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 6. sınıf 5. üniteden bazı örnek görseller verilmiştir.

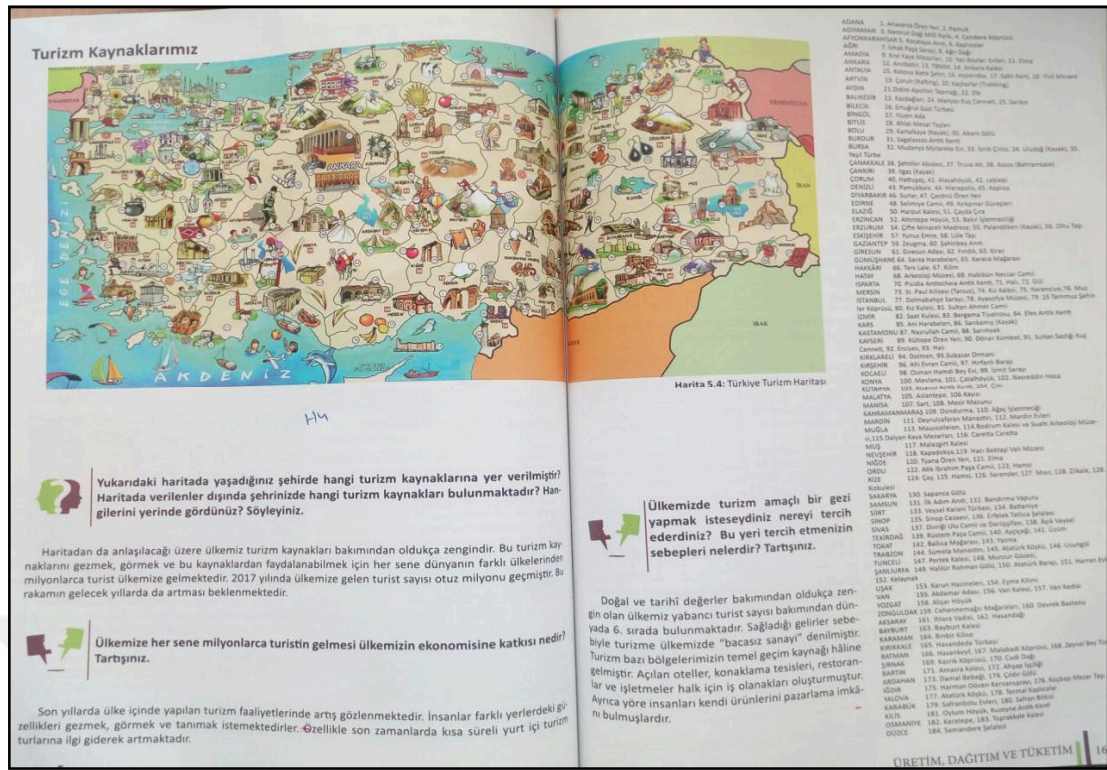
Fotoğraf 44. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.149

Fotoğraf 44'teki görselin konu başlığı; “Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor”. Metinde ise insanoğlunun var olduğu günden bu yana topraktan her şekilde faydalandığı ve faydalanılmaya da devam edildiği anlatılmakta ve temel kaynaklardan birinin toprak olduğu vurgulanmaktadır. Tarımda toprağın öneminden bahsedilmektedir. Görsel hem konu başlığı ile hem de metinle uyumlu bulunan görsellerdendir.

Fotoğraf 45. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.174

Fotoğraf 45'teki görselin konu başlığı “Vergilerimizle Aydınlik Türkiye”dir. Metinde ise verginin hem devlet hem vatandaş açısından önemi anlatılmakta vatandaşın verdiği vergilerle devletin yine vatandaşlara ulaşım, eğitim, sağlık gibi alanlarda hizmet sunduğu bilgisi verilmektedir. Görsel hem konu başlığı ile hem de metinle uyumlu bulunan görsellerdendir.

Harita 6. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.162-163

Harita 6'da görüldüğü gibi iki sayfaya orantısız bir şekilde yerleştirilmiştir. Harita üzerinde hangi ilde hangi turizm faaliyeti varsa resimlerle gösterilmiştir. Haritanın küçük olması ve turizm faaliyetlerinin çok olması haritada bir karmaşaya neden olmuştur. Bunun yerine harita iki sayfaya eşit şekilde konmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 20. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Etkin Vatandaşlık’ Ünitesi Görsel Metin-İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=31				Resimler N=6				Tablolar N=5				Kavram Haritası N=1				Şema N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	31	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	31	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	31	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	24	77,4	7	22,6	5	83,4	1	16,6	5	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	31	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	24	77,4	7	22,6	6	100	-	0	5	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	31	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 20'ye göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. %77,4'ü metin başlığı ve metinle uyumlu bulunurken %22,6'sı başlık ve metinle uyumlu bulunmamıştır.

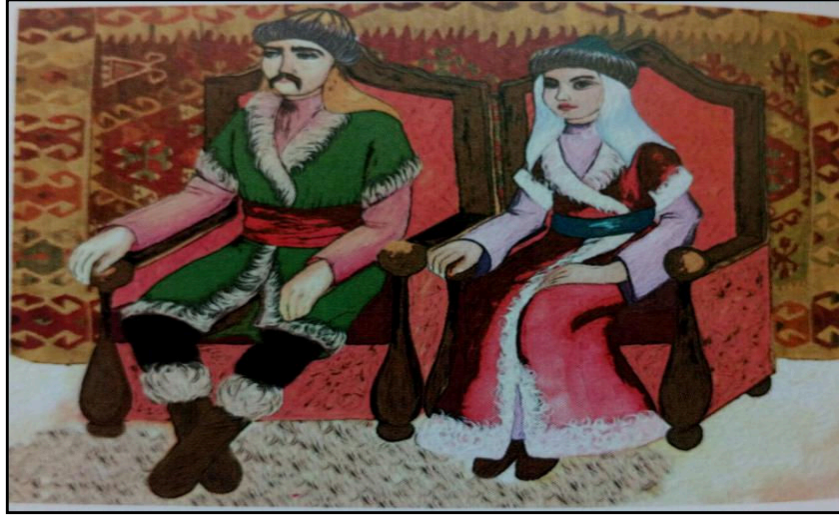
Tablo 20'ye göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. %83,4'ü metin başlığıyla uyumlu bulunurken %16,6'sı başlıkla uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 20'ye göre tablolar, kavram haritası ve şemanın %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 6. sınıf 6. üniteden seçilmiş bazı örnek görseller yer almaktadır.

Resim 7. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 189

Resim 7'deki görselin metninde yönetim biçimlerinden monarşinin ne olduğu ve bu yönetim biçiminin bazı özellikleri anlatılmaktadır. Günümüzde monarşi ile yönetilen ülkelere örnekler verilmiştir. Ancak görselin siyah beyaz yerine renkli olması hem görseldeki öğelerin öğrenciler tarafından daha iyi ayırt edilmesine katkı sağlayacağı hem de öğrencinin dikkatini daha çok çekerek, konuyu somutlaştıracağı düşünülmektedir.

Resim 8. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.210

Resim 8'deki görselin konu başlığı "Kadın ve Toplum"dur. Metinde ise eski Türklerde kadına verilen değer anlatılmakta Hatun'un Hakanla birlikte Kurultay'a katıldığı Hakan olmadığı zamanlarda devleti 'Türkan' unvanı ile Hatun'un yönettiği bilgisi verilmiştir. Görselde ise Kurultay'da Hakan ve Hatun birlikte yer almaktadır.

Tablo 21. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Küresel Bağlantılar' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=20				Haritalar N=8				Resimler N=7				Tablolar N=6				Logolar N=4				Şema N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	19	95	1	5	8	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	20	100	-	0	8	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	20	100	-	0	8	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	17	85	3	15	8	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	-	0	1	100
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	20	100	-	0	8	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	18	90	2	10	8	100	-	0	5	71,5	2	28,5	6	100	-	0	4	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	20	100	-	0	3	37,5	5	62,5	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 21'e göre fotoğrafların %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. %95'i tasarım ilkelerine uygun, %85'i metin başlığıyla ve %80'i metinle uyumlu bulunurken %5'i tasarım ilkelerine, %15'i metin başlığına ve %10'u metne uygun bulunmamıştır.

Tablo 21'e göre haritaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. Ancak haritaların sadece %37,5'i öğrenci düzeyine uygun bulunurken %62,5'i öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır.

Tablo 21'e göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş ve %71,5'i metinle uyumlu bulunmuştur. %28,5'i metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 21'e göre şemaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunurken %100'ü metin başlığı ile uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 21'e göre tablolar ve logoların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. üniteye ait örnek görseller yer verilmiştir.

Fotoğraf 46. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.223

Fotoğraf 46'daki görselin konu başlığı "Komşularımız ve Kardeşlerimiz". Metinde ise Tika'nın Türkçe konuşan ülkeler arasında ekonomik, kültürel, sosyal işbirliğini geliştirmek olduğu ve kuruluş yılı hakkında bilgi verilmektedir. Görselde de Tika'nın logosu yer almaktadır.

Harita 7. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.226

Harita 7'nin konu başlığı "Komşularımız ve Kardeşlerimiz" dir. Metinde ise komşu ülkelerle yapılan ticaretten bahsedilmektedir. Haritada ise Türkiye ve komşularını göstermektedir.

Harita 8. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.230

Harita 8'in konu başlığı "Ticari İlişkilerimiz". Metinde ise ticaret yaptığımız komşu ülkelerden biri olan Rusya'dan ihraç ve ithal ettiğimiz ürünler hakkında bilgi verilmektedir. Harita 8 ise Rusya haritasıdır. Rusya haritası yerine bir dünya haritası üzerinde Rusya'nın yeri işaretlenerek verilirse hem Türkiye'ye yakınlığı hem de bilgi verilen ülkenin konumunun somutlaşması açısından daha iyi olacağı düşünülmektedir.

4.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel Metin İlişkisi

2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Birey ve Toplum ünitesinde 49, Kültür ve Miras ünitesinde 81, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde 78, Bilim, Teknoloji ve Toplum ünitesinde 54, Üretim, Dağıtım ve Tüketim 81, Etkin Vatandaşlık 32, Küresel Bağlantılar; 42 görsel olmak üzere toplamda 417 görsel kullanılmıştır. Bu görsellerin 210'u fotoğraf, 85'i resim, 46'sı tablo, 34'ü logo, 12'si harita, 11'i şema, 6'sı nüfus piramidi, 5'i grafik, 4'ü diyagram, 2'si bulmaca, 1'i zaman çizelgesi ve 1'i de karikatürdür. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok kullanılan görsel fotoğraftır (210). Fotoğraftan sonra ise en çok kullanılan görseller resim (85) ve tablodur (46).

Tablo 22. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Birey ve Toplum' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=25				Resimler N=12				Tablolar N=9				Diyagram N=1				Karikatür N=1				Zaman Çizelgesi N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	25	100	-	0	12	100	-	0	9	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	25	100	-	0	12	100	-	0	9	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	25	100	-	0	12	100	-	0	9	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	15	60	10	40	10	83,3	2	16,7	9	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	25	100	-	0	12	100	-	0	9	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	24	96	1	4	9	75	3	25	9	100	-	0	1	100	-	0	-	0	1	100	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	25	100	-	0	12	100	-	0	9	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 22'ye göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %60'ı metin başlığıyla %96'sı ise metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak fotoğrafların %40'ı metin başlığıyla %4'ü ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 22'ye göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %83,3'ü metin başlığıyla ve %75'i ise metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak resimlerin %16,7'si metin başlığıyla ve %25'i ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 22'ye göre karikatürün %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş ancak yine %100'ü metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 22'ye göre tablolar, zaman çizelgesi ve diyagramın %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. sınıf 1. ünite de yer alan hem metin hem konu başlığı ile uyumlu bulunan iki örnek görsel yer almaktadır.

Fotoğraf 47. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.12

Fotoğraf 47'deki görselin konu başlığı "İnsandan İnsana Giden Yol". Metinde anlatılan ise; Ahmet Amca hasta olduğu için doktora gitmiştir. Doktor da ilgisiz ve

asık suratlıdır. Ahmet Amca doktorun bu tavrı karşısında onun verdiği ilaçların kendine iyi gelmeyeceğini düşünmektedir ve ilaçlarını kullanmamıştır. İyileşmeyince başka bir doktora gitmiş ve güler yüzlü ilgili olan bu doktoru Ahmet Amca çok sevmiş verdiği ilaçlar diğer doktorunkiyle çok benzer olmasına rağmen ilaçlarını kullanınca iyileşmiştir. Yani metinde insanlar arasındaki olumlu iletişimin önemi anlatılmak istenmiştir. Görselde de ilgiyle hastasının şikayetini dinleyen bir doktor yer almaktadır. Fotoğraf 47'deki görsel hem konu başlığı hem metinle uyumlu bulunmuştur.

Fotoğraf 48. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.22

Fotoğraf 48'de yer alan görselin konu başlığı "Anadolu İnsanın Sessiz İletişimi". Metinde ise evlerin kapılarındaki tokmakların büyüklüğüne göre ses çıkardığı ve eve gelen misafir ile hane halkının farklı tokmakları kullandıkları böylece eve misafir geldiği zaman evdekilerin hazırlığını ona göre yaparak kapıyı açtığı anlatılmaktadır. Görselde ise tahta bir kapıda yer alan iki ayrı tokmak görülmektedir. Görsel hem konu başlığı ile hem metin ile uyumlu bulunan görsellerdendir.

Tablo 23. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Kültür ve Miras' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=34				Resimler N=26				Tablolar N=11				Haritalar N=8				Diyagramlar N=2			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	34	100	-	0	26	100	-	0	11	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	34	100	-	0	26	100	-	0	11	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	34	100	-	0	26	100	-	0	11	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	33	97,1	1	2,9	25	96,1	1	3,9	11	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	34	100	-	0	26	100	-	0	11	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	34	100	-	0	23	88,5	3	11,5	11	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	34	100	-	0	26	100	-	0	11	100	-	0	8	100	-	0	2	100	-	0

Tablo 23'e göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %97,1'i metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. Ancak fotoğrafların %2,9'u metin başlığıyla uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 23'e göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %96,1'i metin başlığıyla %88,5'i ise metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak resimlerin %3,9'u metin başlığıyla %11,5'i ise metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 23'e göre tablolar, haritalar ve diyagramların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. sınıf 2. üniteden örnek görsellere yer verilmiştir.

Harita 9. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 42

Harita 9'un konu başlığı "Beylikten Cihan Devletine". Metinde ise Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'yu yurt edinmeye gelen boylardan olan Kayıları 1. Alaeddin Keykubad'ın Ertuğrul Bey önderliğinde önce Ankara yakınlarındaki Karacadağ'a sonra ise Söğüt ve Domaniç çevresine yerleştirdiği anlatılmaktadır. Haritada ise

Kayıların Anadolu'ya giriş yönleri ve yerleştikleri alanları göstermektedir. Harita hem konu başlığı ile hem de metinle uyumlu bulunmuştur.

Fotoğraf 49. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 85

Fotoğraf 49'da yer alan görselin metninde Osmanlı'nın hakimiyet kurduğu alanların kültüründen etkilendiği ve onları etkilediği bu alanlara bir çok eser yaptığı anlatılmaktadır. Görselde de günümüze Osmanlı'dan kalan Bursa'da yer alan Osmanlı evleri yer almaktadır. Ancak metin ve görsel aynı sayfada yer almamış metin 84. Sayfada yer alırken görsel 85. Sayfada yer almaktadır. Görselin altındaki metinde ise Osmanlıdaki toplumsal yapı hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Harita 10. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.50-51

Harita 10'daki sayfada Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar gerçekleşen siyasi olaylara yer verilmiştir. Her padişahın dönemi ayrı renklendirilmiş ve aynı renklerle haritada o dönemki sınırlar gösterilmiştir. Renkler ve düzen öğrencinin dikkatini çekmesi açısından oldukça uygun kullanılmıştır. Ancak haritanın iki sayfanın arasında kalması kısmının okunabilirliği zorlaştırmıştır. Aynı harita biraz daha küçültülerek sayfanın bir kenarına konulması halinde öğrencilerin haritayı incelemesinin daha kolay olacağı düşünülmektedir.

7. sınıf 2. ünite de konuların öğrenciler tarafından karıştırılabileceği düşünülerek bu ünite de konuyu açıklayıcı ve somutlaştırıcı daha fazla görselin kullanılması gerektiği düşünülmüş ve ünite de ki görseller yetersiz bulunmuştur.

Tablo 24. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=44				Resimler N=10				Tablolar N=10				Nüfus Piramitleri N=6				Grafikler N=5				Haritalar N=3			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	43	97,8	1	2,2	10	100	-	0	10	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	3	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	44	100	-	0	10	100	-	0	10	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	3	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	44	100	-	0	10	100	-	0	10	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	3	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	25	56,8	19	43,2	5	50	5	50	10	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	1	33,3	2	66,7
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	44	100	-	0	10	100	-	0	10	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	3	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	34	77,2	10	22,8	10	100	-	0	10	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	3	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	44	100	-	0	10	100	-	0	10	100	-	0	6	100	-	0	5	100	-	0	3	100	-	0

Tablo 24'e göre fotoğrafların %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. %97,8'i tasarım ilkelerine, %56,8'i metin başlığına ve %77,2'si ise metinle uyumlu bulunurken %2,2'si tasarım ilkelerine, %43,2'si metin başlığına ve %22,8'i metne uygun bulunmamıştır.

Tablo 24'e göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş sadece %50'si metin başlığı ile uyumlu bulunmuştur.

Tablo 24'e göre haritaların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş sadece %33,3'ü metin başlığı ile uyumlu bulunmuştur. %66,7'si metin başlığı ile uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 24'e göre tablolar, nüfus piramitleri ve grafiklerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. sınıf 3. üniteye ait bazı örnek görseller yer almaktadır.

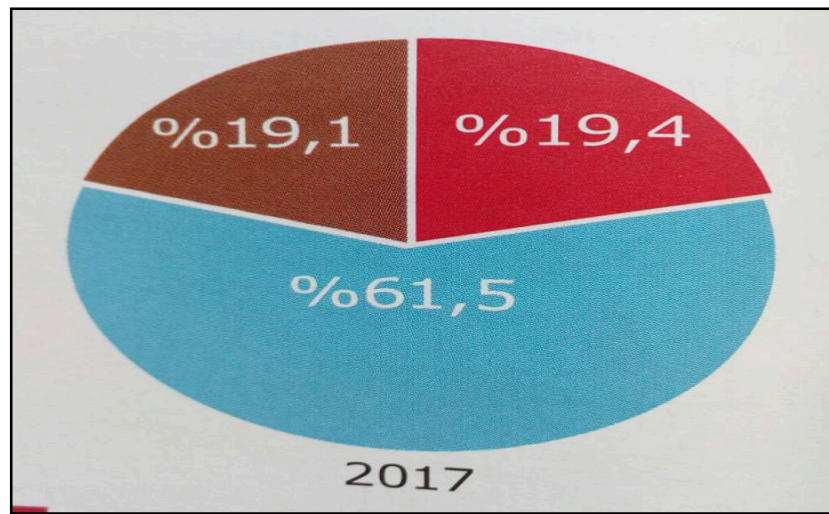
Fotoğraf 50. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.119

Fotoğraf 50'deki görselin konu başlığı "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var". Metinde ise bir öğrencinin babasından ödevi için eskiden nüfus sayımının evde yapıldığı ve o gün sokağa çıkma yasağının olduğunu öğrendiği anlatılıyor. Görsel metin başlığı ile uyumsuz metinle uyumlu bulunmuştur.

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2017	80.810.525	40.535.135	40.275.390
2016	79.814.871	40.043.650	39.771.221
2015	78.741.053	39.511.191	39.229.862
2014	77.695.904	38.984.302	38.711.602
2013	76.667.864	38.473.360	38.194.504

Fotoğraf 51. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.106

Fotoğraf 51'deki tablonun konu başlığı "Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz". Metinde ise tablodaki verilerin yazıya dökülmüş hali anlatılmakta. Verilerin tablolaştırılmasının değişimin daha kolay gözlenmesi adına öğrencilere kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Veriler 2013 ile 2017 yılları arasını kapsamaktadır. Yani tablodaki veriler güncel verileridir. Tablo hem konu başlığı ile hem de metinle uyumlu bulunmuştur.

Fotoğraf 52. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.110

Fotoğraf 52'deki grafiğin konu başlığı "Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz". Metinde ise gelişmemiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin hangi iş kollarında yoğun olarak çalıştıkları anlatılmaktadır. Fotoğraf 52'deki grafikte ise 2017'de Türkiye'deki çalışan nüfusun iş kollarına göre dağılımı verilmektedir. Grafik hem başlıkla hem metinle uygun bulunmuştur.

Tablo 25. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Bilim, Teknoloji ve Toplum' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=23				Resimler N=22				Şemalar N=4				Tablolar N=3				Diyagram N=1				Harita N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	23	100	-	0	21	95,5	1	4,5	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	23	100	-	0	22	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	23	100	-	0	22	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	21	91,3	2	8,7	22	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	23	100	-	0	22	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	23	100	-	0	22	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	23	100	-	0	22	100	-	0	4	100	-	0	3	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 25'e göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %91,3'ü ise metin başlığı ile uyumlu bulunmuştur. %8,7'sinin metin başlığıyla uyumlu olmadığı tespit edilmiştir.

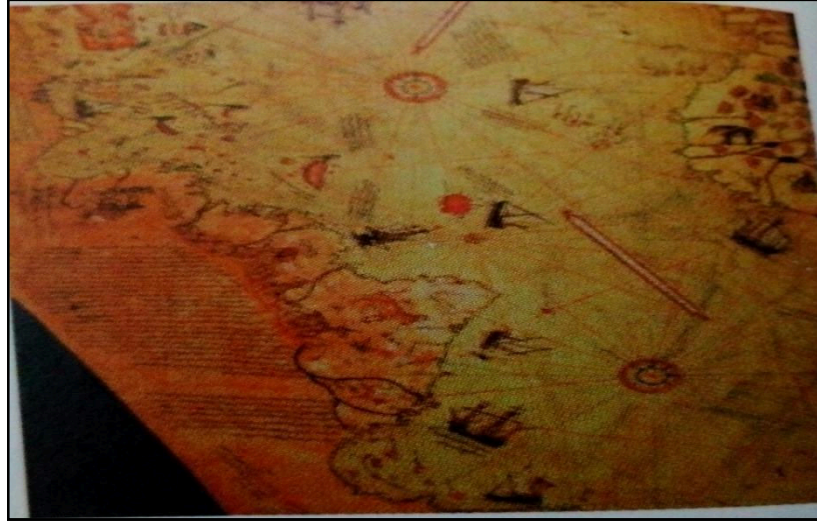
Tablo 25'e göre resimlerin %100'ünde zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %95,5'i tasarım ilkelerine uygun bulunmuştur. %4,5'inin ise tasarım ilkelerine uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 25'e göre şemalar, tablolar, diyagram ve haritanın %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. sınıf 4. üniteden örnek görsellere yer verilmiştir.

Fotoğraf 53. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.136

Fotoğraf 53'teki görselin metninde Türk İslam bilim adamlarından olan Katip Çelebi ve eseri bir coğrafya kitabı olan Cihannüma hakkında bilgi verilmektedir. Fotoğraf 53'teki görsel ise 'Cihannüma'dan Bir Sayfa' açıklaması ile verilmiştir. Görsel metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak bu görselin ne olduğuna dair bir açıklama yer almamıştır. Görselin ne olduğunun açıklanması halinde verilmek istenen mesajın daha anlamlı hale geleceği düşünülmektedir.

Harita 11. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.138

Harita 11'in metninde Piri Reis ve çizdiği harita hakkında bilgi verilmektedir. Çizdiği bölgede yaşayan halk ve hayvanlar hakkında da haritanın kenarında çizimler olduğu anlatılmaktadır. Ancak görsel sayfada çok küçük verilmiştir. Öğrencilerin bu haritayı incelemeleri için görselin daha büyük verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

7. sınıf 4. ünite de daha çok Türk İslam bilginleri ve yabancı bilim adamlarının icatları hakkında bilgi verildiği için kullanılan görseller de bilim adamlarının ve icatlarının resimleridir. Bundan dolayı görsellerin hemen hepsi metinle ve başlıkla uyumlu bulunmuştur.

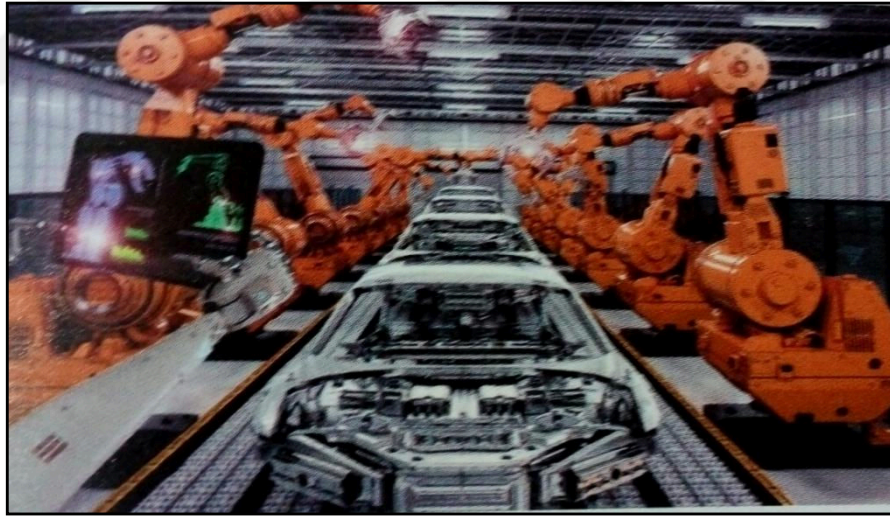
Tablo 26. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=50				Logolar N=14				Resimler N=7				Şemalar N=6				Tablolar N=4			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	50	100	-	0	14	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	50	100	-	0	14	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	49	98	1	2	14	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	47	94	3	6	14	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	50	100	-	0	14	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	50	100	-	0	14	100	-	0	6	85,7	1	14,3	6	100	-	0	4	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	50	100	-	0	14	100	-	0	7	100	-	0	6	100	-	0	4	100	-	0

Tablo 26'ya göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Fotoğraflar %98 gerçek nesnelere uygun bulunurken %94 metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. Fotoğrafların %2'si gerçek nesnelere %6'sı ise metin başlığına uygun bulunmamıştır.

Tablo 26'ya göre resimler %100 tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak resimlerin metinle uyumu %85,7'dir. %14,3'ü metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 26'ya göre logolar, şemalar ve tabloların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve başlıkla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. sınıf 5. üniteden 2 örnek görsel yer verilmiştir.

Fotoğraf 54. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 167

Fotoğraf 54'teki görselin konu başlığı "Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor". Metninde ise teknolojinin gelişmesine bağlı olarak makinelerin arttığı ve bunun sonucu olarak da işsizliğin arttığı anlatılmaktadır. Görselde de bir otomobil üretim yerinde makinelerin çalıştığı gösterilmektedir.

Fotoğraf 55. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.189

Fotoğraf 55'teki görselin metninde bir kargo şirketinin kargoları drone aracılığı ile dağıtacağı anlatılmaktadır. Görselde ise bir drone ile kargo taşındığı gösterilmektedir.

Tablo 27. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ‘Etkin Vatandaşlık’ Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=14				Resimler N=7				Tablolar N=7				Logolar N=2				Şema N=1				Bulmaca N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	14	100	-	0	7	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	14	100	-	0	7	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelerle Uygunluğu	14	100	-	0	7	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	12	85,7	2	14,3	4	57,1	3	42,9	7	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	14	100	-	0	7	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	14	100	-	0	6	85,7	1	14,3	7	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	14	100	-	0	7	100	-	0	7	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 27'ye göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuş, %85,7'si metin başlığıyla uyumlu bulunmuştur. Fotoğrafların %14,3'ünün metin başlığına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 27'ye göre resimlerin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Resimlerin %57,1'i metin başlığıyla, %85,7'si metinle uyumlu bulunmuştur. Ancak %42,9'unun metin başlığıyla %14,3'ünün ise metinle uyumlu olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 27'ye göre tablolar, logolar, şema ve bulmaca %100 tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. sınıf 6. üniteye ait bazı örnek görsellere yer verilmiştir.

Fotoğraf 56. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 202

Fotoğraf 56'daki görselin konu başlığı "Atatürk'ten Milletimize Armağan"dır. Metinde ise Atatürk'ün kim olduğu ve Türk demokrasisi için neler yaptığı anlatılmaktadır. Resim 56'daki görselde de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafı yer almaktadır. Görsel hem konu başlığı hem de metinle uyumlu bulunmuştur.

Fotoğraf 57. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 212

Fotoğraf 57’de yer alan görselin metninde darbeler hakkında bilgi verildikten sonra Türkiye’de geçmiş dönemlerde yaşanan darbeler ve yakın zamanda gerçekleştirilmeye çalışılan 15 Temmuz darbe girişimi anlatılmaktadır. Sonrasında ise Türk halkının bu girişim karşısında nasıl birlik olduğu ve girişimi püskürttüğü anlatılmaktadır.

Tablo 28. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 'Küresel Bağlantılar' Ünitesi Görsel-Metin İlişkisi

Kriterler	Fotoğraflar N=20				Logolar N=18				Tablolar N=2				Bulmaca N=1				Resim N=1			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tasarım İlkelerine Uygunluğu	20	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Zemin Fon ilişkisi	20	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Gerçek Nesnelere Uygunluğu	20	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metin Başlığıyla Uyumu	20	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Metnin Boyut ve Renk Uyumu	20	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsel Metin Uyumu	19	95	1	5	18	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0
Görsellerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu	20	100	-	0	18	100	-	0	2	100	-	0	1	100	-	0	1	100	-	0

Tablo 28'e göre fotoğrafların %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Fotoğrafların %95'i metinle uyumlu bulunurken %5'i metinle uyumlu bulunmamıştır.

Tablo 28'e göre logolar, tablolar, bulmaca ve resmin %100'ü tasarım ilkelerine uygun bulunmuş, zemin fon uyumu sağlanmış, gerçek nesnelere uygun bulunmuş, metin boyut ve renk uyumu sağlanmış, metinle ve metin başlığıyla uyumlu ve öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Aşağıda 7. sınıf 7. üniteye ait bazı örnek görsellere yer verilmiştir.

Fotoğraf 58. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s.232

Fotoğraf 58'deki görselin metninde küresel ısınmanın nedenleri ve sonuçlarına yer verilmiştir. Görselde de küresel ısınma sonucunda kuraklaşmış bir alan görülmektedir.

Fotoğraf 59. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2018, s. 234

Fotoğraf 59’da yer alan görselin metninde göçün tanımı yapılmakta ve çeşitleri anlatılmaktadır. Görselde ise bir grup insan sırt çantaları ile birlikte trene binmektedir. Bu görselde insanlar daha çok göç ediyor gibi değil de trenle bir yere seyahat edeceklermiş gibi görünmektedir. Burada göçü anlatan daha uygun bir görsel kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

5. TARTIŞMA VE YORUMLAR

Candoğan Özdemir (2006)'in çalışmasında Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularında resim kullanımı ve bunların kitaptaki dağılımları incelenmiş kitaplarda en çok kullanılan görselin fotoğraf olduğu ve karikatürlerin hiç kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bizim çalışmamızda da incelenen 4 Sosyal Bilgiler ders kitabında da en çok kullanılan görselin fotoğraf olduğu ve karikatürün hiç yok denecek kadar az kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tonga'nın (2007) çalışmasında 5. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı içindeki görsel öğeler yönünden incelenmiş ve görsellerin uygun şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bizim çalışmamızda ise incelenen 4 Sosyal Bilgiler ders kitabı da genel olarak görsel metin uyumunun sağlandığı, görsellerin başlıklarla uyumlu olduğu ve öğrenci düzeyine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmamızda görsellerin öğrenci düzeyine uygun olduğu ancak özellikle 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında fotoğrafların kalitesiyle ilgili sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını incelediği çalışmasında Ulu Kalın da (2007) benzer sonuçlara ulaşmıştır.

Özkan ve Tutkun (2014) çalışmalarında ilköğretim 1. kademedeki okutulan sosyal alan ders kitaplarındaki görsel-metin uyumunu incelemiştir. Bu çalışma sonucunda 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel-metin uyumunun sağlandığı tespit edilmiştir. Bizim çalışmamızda da incelenen kitaplarda görsel-metin uyumunu büyük ölçüde sağlandığı tespit edilmiştir.

Demir ve Atasoy (2017) 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını görsel tasarım da dahil olmak üzere çeşitli açılardan incelemiş ve kitabı görsel özellikler bakımından uygun bulmuşlardır. Ayrıca görsellerin güncelliğini de tespit etmişlerdir. Bizim araştırmamızda da benzer sonuçlara ulaşılmış fotoğraf, tablo, grafik gibi görsellerin güncel olduğu görülmüştür.

Eğedemir (2017) araştırmasında 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını görsel-metin ilişkisi açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda genelde görsellerin metinlerle uyumlu olduğu ve bazı başlıklarla uyumlu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bazı görsellerin öğrencinin dikkatini çekecek nitelikte olmadığı ve kullanılan görsellerin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bizim araştırmamızda da benzer sonuçlara ulaşılmış kitaplardaki görsellerin genelde metinle uyum sağladığı ancak kullanılan görsellerin yetersiz olduğu ve özellikle 4. ve 5. sınıf ders kitabında kullanılan görsellerin öğrencide merak uyandıracak nitelikte olmadığı tespit edilmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇLAR

2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. 7. sınıf ders kitabında kullanılan görseller tasarım ilkelerine uygunluğu, metin başlığı ile uyumu, gerçek nesnelere uygun olup olmadığı ve görsellerin metni destekleyip desteklememesi gibi ölçütler üzerinden değerlendirilmiştir.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görsellerin fotoğraf, resim, harita, kroki, diyagram, tablo ve grafik olduğu tespit edilmiştir. En çok kullanılan görselin ise fotoğraf olduğu görülmektedir. 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki fotoğraflar genel olarak metinle ve metin başlığı ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Ancak kimi fotoğraflar çok küçük kullanıldığı için kimisi yanlış açılardan çekildiği için kimisi de siyah beyaz ya da eskitmeli fotoğraf olduğu için fotoğrafın ne olduğu tam anlaşılmamaktadır. Ayrıca sayfanın ve fotoğrafların baskı kalitesi çok iyi olmadığı için fotoğrafların renkleri canlı yani öğrencinin dikkatini çekecek şekilde olmadığı tespit edilmiştir. Kullanılan bazı haritalar da renk ve çizim açısından çok karışık bulunduğu için öğrenci düzeyine uygun bulunmamıştır. Bazı sayfalarda özellikle Milli Mücadelenin anlatıldığı sayfalardaki görseller yeterli görülmemiş var olanlar da konuyu açıklama bakımından yetersiz bulunmuştur.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görsellerin genel olarak kullanılan görsellerin tasarım ilkelerine uygun olduğu tespit edilmiştir Metin başlığı ve metinle uyumlu bulunan görseller öğrenci düzeyine de uygun bulunmuştur. Teknoloji ve çocuk oyunlarının konuları ve görselleri geçmişten günümüze karşılaştırmalı olarak verilmesinin öğrencilerin konuyu daha iyi kavraması için kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görsellerin fotoğraf, resim, şema, harita, logo, resim, diyagram, tarih şeridi, lejant, tablo ve karikatür olduğu tespit edilmiştir. Bu görseller içinde en fazla fotoğraflara verildiği görülmektedir. Fotoğraflar gerçek hayatın bir parçası olması dolayısıyla gerçeği yansıtması nedeniyle gerçek nesnelere de örtüşmekte öğrencilerin metinde okuduklarını zihinlerinde canlandırmalarına yardım etmektedir. Zaten Sosyal Bilgiler dersi hayatın

içinden bilgileri öğrencilere sunarken metinlerin günlük hayatta sık karşılaşılabilecekleri karelerle de desteklenmesi konunun anlaşılabilirliği ve kalıcılığı açısından oldukça önemlidir.

Kitapta kullanılan görsellerin tasarım ilkelerine uygun olduğu ve zemin fon ilişkisine dikkat edildiği tespit edilmiştir. Görseller genelde beyaz zemin üzerinde kullanılmıştır. Metin boyutu ve renk uyumu da öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Metinler siyah renkle ve başlıklar dışında hepsi aynı karakter ve boyut a yazılmıştır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görseller metinlere uyumlu bulunmuştur. Metinlerde de kullanılan görseller hakkında bilgi verildiği görülmektedir. Ancak kullanılan görsellerin numaralandırılmamış ve isimlendirilmemiş olması dikkat çekmektedir. Bazı görsellerin altında açıklamaların yer aldığı ancak çoğu görselde bu açıklamaların bulunmadığı tespit edilmiştir. Bazı görsellere metin içinde direkt atıf yapılırken (aşağıda/yanda gördüğünüz görselde) çoğu görsele bu şekilde bir atıf söz konusu değildir.

Yukarıda da söylendiği gibi 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görsellerin büyük bir kısmını fotoğraflar oluşturmaktadır. Kullanılan fotoğrafların metinle uyumlu ve gerçek hayatta öğrencilerin karşısına çıkabilecek basit, öğrenci düzeyine uygun fotoğraflar olduğu tespit edilmiştir. Ancak çoğu fotoğrafın kalitesinin düşük ve görüntülerin net olmadığı göze çarpmaktadır. Özellikle bazı fotoğraflar çok küçük bulunmuş ve ne olduğu anlaşılamayacak kadar kötü bulunmuştur. Bu durumda öğrencilerin bu görsellerden yola çıkarak zihinlerinde yer alan bilgilere anlam vermeleri zor görünmektedir. Daha kaliteli ve net görsellerin kullanılması ve kullanılan görsellerin uygun boyutlarda ayarlanması konunun anlaşılması açısından daha verimli olacaktır.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görseller fotoğraf, şema, harita, logo, resim, diyagram, tarih şeridi, tablo, bulmaca, şekil ve kavram haritası olarak belirlenmiştir. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok kullanılan görselin ise fotoğraf olduğu tespit edilmiştir. Fotoğraflar 4. ve 5. sınıf ders kitabına göre daha kaliteli ve renkleri daha canlı bulunmuştur.

Kitapta kullanılan görsellerin tasarım ilkelerine uygun olduğu düşünülmektedir. Görseller kullanılırken zemin fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller gerçek nesnelere uygun olarak kitapta kullanılmıştır. Görseller genel olarak metin başlığı ve metinle uyum içindedir. Görseller daha çok metni açıklamaya yönelik olarak kullanılmıştır. Kullanılan görseller öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan tablo ve grafiklerdeki verilerin güncel veriler olduğu tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin hepsi numaralandırılmış ancak görsellerin büyük çoğunluğunda altında ne olduğuna dair açıklamaya yer verilmemiştir. Sadece haritaların hepsinde açıklama yer almaktadır. Sayfa kenar boşlukları çok az bırakılmış ve sayfadaki metin ve görseller neredeyse sayfanın tamamını kaplayacak şekilde yer almıştır. Hatta bazı görsel ve metinler iç içe geçmiştir. Bu da ortaya çok göz yoran bir görüntü çıkarmıştır. Sayfaların bu şekilde yoğun kullanımının öğrencinin dikkatini dağıtabileceği düşünülmektedir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görsellerin ise fotoğraf, şema, harita, logo, resim, diyagram, tarih şeridi, tablo, bulmaca, şekil ve kavram haritası olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok kullanılan görsel ise fotoğraflardır. Fotoğraflar 4. ve 5. sınıf ders kitabına göre daha net ve renkleri daha canlı bulunmuştur. Bunun da anlaşılabilirliği kolaylaştırmakta ve öğrencinin dikkatini çekmede kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Kitapta kullanılan görseller tasarım ilkelerine uygun bulunmuştur. Görseller kullanılırken zemin fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Gerek fotoğraf gerek resim gerek haritalar olsun gerçek nesnelere uygun olarak kitapta yerini almıştır. Görseller genel olarak metin başlığı ve metinle uyum içindedir. Görseller daha çok metni açıklamaya yönelik olarak kullanılmıştır. Kullanılan görseller öğrenci düzeyine uygun bulunmuştur. Ancak 7. sınıf ders kitabındaki görseller yetersiz bulunmuştur. Konuların daha iyi anlaşılması için daha çok açıklayıcı görsellerin kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

Kitaptaki görseller numaralandırılmıştır. Haritalar, sayısal verilerin olduğu tablo ve grafikler ise hem numaralandırılmış hem isimlendirilmiştir. Yani altına ne

olduğuna dair açıklamalar yapılmıştır. Diğer görsellerde de hepsinin altında açıklama yoktur.

Ayrıca 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller harita, grafik ve sayısal verilerin yer aldığı tablolar haricindeki görseller türüne göre ayrılmayıp ‘Görsel’ başlığı altında toplanarak numaralandırılmıştır. Kitaplardaki görsellerin türüne göre isimlendirilmesinin ğrencinin ‘Görsel’ başlığı altında kavram karmaşası yaşamasına engel olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak kitaplarda genel olarak görsel metin uyumunun olduğu tespit edilmiştir. Görseller genelde konuyu açıklayıcı olarak kullanılmıştır. Öğrenciyi ıkarım yapmaya yönlendirecek görsellerin çok az olduğu dikkat çekmektedir.

Görseller MEB (6. ve 7. sınıf) kitaplarında tablo, grafik, harita ve görsel olarak türüne göre ayrılmış ve numaralandırılmıştır. Ancak her bir görselde ne olduğuna dair açıklama olmadığı görülmektedir. Görseller kuşe kağıda basılmış net, canlı renkler kullanılmıştır. Ancak zel yayın evlerinin kitaplarında (4. ve 5. sınıf) ise herhangi bir numaralandırma ve isimlendirme olmadığı tespit edilmiştir. Görsellerin kalitesi de oldukça düşük hatta bazı görsellerin ne olduğu anlaşılmayacak kadar kötü bulunmuştur. Bu yüzden bu görsellerin dikkat çekici olmadığı düşünülmektedir. Kitaplarda en çok yer alan görselin fotoğraf, en az rastlanan görselin ise karikatür olduğu tespit edilmiştir.

6.2.ÖNERİLER

1. 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller numaralandırılmalı ve metinlerde görsellere atıf yapılarak bilgi verilmelidir.
2. Ders kitaplarında yer alan görseller öğrencilerin daha iyi anlayabilmesi için türüne göre isimlendirilmeli yani altına ne olduğuna dair açıklama yapılmalıdır.
3. Görseller vermek istediği mesajın anlaşılması için çok küçük kullanılmamalı , görsellere yeteri kadar alan ayrılmalıdır.

4. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller arttırılmalıdır ve öğrenciyi düşünmeye sevk edecek çıkarım yapmalarını sağlayacak görsellere daha çok yer verilmelidir.
5. Ders kitaplarında konuşturulan gereksiz kişi resimleri fazla kullanılmamalı onun yerine metinde asıl vurgulanmak istenen ana fikri açıklayan görsellere yer verilmelidir. Çünkü gereksiz yere kullanılan kişi resimlerinin konuyu açıklayıcı öğretici bir görevi yoktur.
6. Basılmaya uygun bulunan kitapları Talim Terbiye Kurulu kontrol etmelidir. Çünkü incelenen iki özel yayın evine ait ders kitaplarındaki görseller yeterli ve kaliteli bulunmamıştır.

KAYNAKÇA

Ablak, S. (2013). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının biçimsel özellikleri, Akbaba, B. (Ed). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu SOSYAL BİLGİLER içinde*, (s: 52-77). Ankara: Pegem Akademi

Akbaba, B. (2005a). Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), (s. 185-197) http://kefad.ahievran.edu.tr/InstitutionArchiveFiles/f44778c7-ad4a-e711-80ef-00224d68272d/d1a3a581-af4a-e711-80ef-00224d68272d/Cilt6Sayi1/JKEF_6_1_2005_185_197.pdf 15.03.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Akbaba, B. (2005b). İnkılap Tarihi öğretiminde fotoğraf kullanımı, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), (s. 65-78) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/256404> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Akbaba, B. (2013). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel kaynakların kullanımı, Akbaba, B. (Ed). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu SOSYAL BİLGİLER içinde*, (s: 234-276). Ankara: Pegem Akademi

Akkaya, A. (2011). *Karikatürlerle dilbilgisi öğretimi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya

Aksoy, B. ve Sönmez, Ö. F. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde harita becerileri, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), (s.65-79) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/445335> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Altun, A. (2013). Yapılandırmacı yaklaşım, Sosyal Bilgiler programları ve ders kitapları, Akbaba, B. (Ed.) *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu SOSYAL BİLGİLER içinde*, (s: 2-26). Ankara: Pegem Akademi

Aslan, S. (2016). Küreselleşme olgusunun Sosyal Bilgiler eğitimine etkisi, *Harran Maarif Dergisi*, 1(1), (s. 11-23) doi: 10.22596/2016.0101.1123

Atmaca, A. E. (2006). İlköğretim ders kitaplarında görsel tasarım ve resimleme, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 171, (s.318-328) http://dhgm.meb.gov.tr/Yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/171/171/24.pdf 31.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Aydoğan, İ. ve Helvacı, M.A. (2011). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Ankara; Öncü Kitap

Bağcı, H. (2007). *Dokuzuncu sınıf bilgi ve bilişim teknolojileri ders kitabının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir

Bangir Alpan, G. (2004). *Ders kitaplarındaki grafik tasarımının öğrenci başarısına ve derse ilişkin tutumlarına etkisi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Baş, B. ve İnan Yıldız, F. (2014). İlkokul Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), (s. 139-151) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/183378> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Budak, A. ve Budak, İ. (2018). Nitel Çalışma Tasarımı, Bütün, M. ve Demir, S. B. (Çeviri Ed.). *Nitel araştırma yöntemleri 'beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve nitel araştırma deseni'* içinde (s.42-68). Orijinal eser; J. W. Creswell

Bulut Tutkun, S. (2008). *İlköğretim ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde

Candoğan Özdemir, K. (2006). *İlköğretim Hayat Bilgisi Sosyal Bilgiler müfredatlarının Tarih konularında eğitim materyali olarak resmin kullanılması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Çar, A. (2018). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan gazete ve internet haberlerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray

Çelikkaya, T. (2013). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğretim araç gereç ve materyallerini kullanma düzeyleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), (s. 73-105) <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/138033-2013101294412-makale-4.pdf>

Çetin, A. (2008). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Demir, Y. ve Atasoy, E. (2017). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), (s. 753-780) doi: 10.19171/uefad.505647

Demircioğlu, E. (2016). 1970 tarihli 10. sınıf Tarih ders kitabının görsel tasarım açısından değerlendirilmesi; *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), (s. 227-240) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/527012> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Demirel, Ş., Kökçü, R. ve Akbaba, R. S. (2018). 5. Sınıf Türkçe ders kitabının resim metin ilişkisi açısından incelenmesi, *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), (s. 224-243) doi: 10.17984/adyuebd.447349

Dil Derneği (2019). <http://www.dildernegei.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html> 18.02.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Doğan, Y. ve Tuğ, O. (2017). Uluslararası sınavlarda başarılı ülkeler ve Türkiye'nin Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tasarım boyutu açısından incelenmesi, *Uluslar arası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, Sayı:1, (s. 56-79) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/405508> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler anlayışı ışığında yeni Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), (s. 77-96) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/50439> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Doğanay, A. ve Sarı, M. (2008). Öğretmen gözüyle yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: Adana ilinde bir araştırma, *İlköğretim Online*, 7(2), (s. 468-484) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/90961> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Duman, T. ve Çakmak, M. (2011). Ders kitaplarının nitelikleri, Küçükahmet, L. (Ed). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu içinde*, (s. 18-32). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2006). Sosyal Bilgilerde öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesinde metin yapısına bağlı olarak kullanılacak strateji ve teknikler, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16 http://journals.manas.edu.kg/mjsr/oldarchives/Vol08_Issue16_2006/535-1423-1-PB.pdf

Eğedemir, M.P. (2017). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Ercantürk, O. K. (2015). Türkçe ders kitaplarındaki yazılı metinler ile metin görsellerinin uyumu, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10(3), (s. 427-454) http://www.turkishstudies.net/Makaleler/124378066_24Ercant%C3%BCrkO%C4%9FuzKamil-egt-427-454.pdf 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Ertürk, M. ve Güler, E. (2017). 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Muğla İli Örneği), *Uluslar arası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:8 <https://dergipark.org.tr/download/article-file/408561>

Fotoğraf Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü. (2019). https://www.tfsf.org.tr/fotograf_terimleri_sozlugu.asp#F 17.07.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Gönen, M., Kantarcı, M., Uygun, M. ve Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, **36**(160) <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/773/274> 16.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi, *IJTASE –International Journal Of New Trends in Arts, Sports and Science Education*, **2**(1), (s. 8-26) <http://www.ijtase.net/ojs/index.php/IJTASE/article/view/191/249> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Gültaş, G. (2012). *İlköğretim birinci sınıf Türkçe kitaplarındaki görsel okuma etkinlikleri ile ilgili öğretmen görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak

Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2**(1), (s. 1-17) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/buefad/article/view/1082000023/1082000022> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Güzel, H. ve Adıbelli, S. (2011). 9. Sınıf Fizik ders kitabının eğitsel, görsel, dil ve anlatım yönünden incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:26 <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/163/147>

Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler dersi ve değerler eğitimi, *Milli Eğitim Dergisi*, **40**(187), (s. 138-145) <http://dergipark.gov.tr/milliegitim/issue/36197/407034> 20.04.2019 tarihinde erişilmiştir

Kara, C. (2012). Çocuk kitabı seçiminde resimlemelerle ilgili olarak ebeveynin dikkat etmesi gereken başlıca unsurlar, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, **1**(1) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/313548> 31.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Karadağ, Ö. (2013). Okuma kültürüne katkıları bakımından Türkçe ders kitaplarının resimlemeleri (illüstrasyonları), *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, **9**(2), 84-93 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/63347> 16.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Kars, N. (2006). *2005-2006 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulan ilköğretim Hayat Bilgisi ders kitaplarının grafik tasarımı açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Kaya, İ. (2006). Çocuk kitabı resimlerinde estetik boyut, 2. *Uluslar arası Çocuk ve Gençlik Edebiyat Sempozyumu*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi

<http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/840.pdf> 31.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Kayabekir, T. ve Tepecik, A. (2018). Resimlemelerin metne uygunluklarının değerlendirilmesine yönelik bir ölçek önerisi, *GEFAD*, 38(1), (s. 405-429) <http://www.gefad.gazi.edu.tr/download/article-file/462756> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Keçe, M. (2013). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrenme-öğretme süreci, Akbaba, B. (Ed). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu SOSYAL BİLGİLER içinde*, (s: 30-49). Ankara: Pegem Akademi

Keser, H (2004). İlköğretim 4. sınıf Bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), (s. 261-280) <http://dergipark.gov.tr/tebd/issue/26127/275210> 15.03.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Kolaç, E. (2003). İlköğretim Türkçe 4. sınıf ders kitaplarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1) http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/emine_kolac_ilkogretim.pdf 31.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Köksal, H. (2011). Ders kitaplarında görsel materyaller, Küçükahmet, L. (Ed). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu içinde*, (s. 106-113). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Kulantaş, N. (2007). *4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan öğrenci ders ve çalışma kitapları ile ilgili öğretmen kılavuz kitaplarının öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Mazlum, Ö. ve Mazlum, F.S. (2016). İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi, *Sanat Eğitimi Dergisi*, 4(1) <http://www.sanategitimidergisi.com/makale/pdf/1458122604.pdf> 16.12.2018 tarihinde erim sağlanmıştır

MEB, 2018. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%C4%B0LER%20%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> 16.02.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum Örneği), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), (s. 321-335) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/32283> 20.04. 2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Nalçacı A. ve Ercoşkun M.H. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyaller, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 11

İskender, P. (2007). İlköğretim okullarında Sosyal Bilgiler öğretiminin öncelikleri ve Sosyal Bilgiler öğretmeni yetiştirmeye yönelik çıkarımlar, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), (s. 21-29)

İşcan, A. ve Cımbaz, A. T. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), (s. 250-272) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/405996> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

İşler, A.Ş. (2002). Günümüzde görsel okur yazarlık ve görsel okur yazarlık eğitimi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), (s. 153- 161) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/153198> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

İşler, A. Ş. (2003). Yazılı ders materyallerinde illüstrasyon kullanımının yeri ve önemi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 157 https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/157/isler.htm 31.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Öcal, A. ve Yiğittir S. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği), *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), (s. 51-61) <http://dergipark.gov.tr/aeukefd/issue/1420/17040> 21.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Özkan, R. ve Tutkun, S. B. (2014). İlköğretim sosyal alan ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Sayı: 24, (s 371-386) https://www.jasstudies.com/Makaleler/975550364_19-Yrd.%20Do%C3%A7.%20Dr.%20%C3%96ZKAN%20Recep-yay%C4%B1n.pdf 16.12.2018 tarihinde erim sağlanmıştır

Öztürk, C., Keskin, S. ve Keskin, Y. (2004). İlköğretim okulu 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler, derslerinde materyal /teknoloji kullanım durumu, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:19, (s. 107-120)

Sarıkaya, B. (2017). Türkçe öğretiminde görsel okuma, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3) (s. 779-796) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/325137> 20.04.2019 tarihinde erişilmiştir

Seven, S. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitapları hakkında öğretmen ve öğrenci görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa

Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*; Ankara; Anı Yayıncılık

Şahin, A. (2008). İlköğretim birinci sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), (s. 133-146) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/15607> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi, *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), (s. 31-46) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/364132> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Tanrıverdi, B. ve Apak, Ö. (2013). Görsel okuryazarlık üzerine bir içerik analizi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), (s. 267-293) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/153503> 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

TDK (2019). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cbf32b4eae8f1.01967050 23.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Tepecik, A. ve Kayabekir, T. (2017). Resim-metin ilişkisinde yapısal ve bilişsel kavramların tasarım sürecine etkisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(4), (s. 1641-1653) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/407287> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Tertemiz, N., Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2011). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi, Küçükahmet, L. (Ed). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, (s. 34-66). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Tonga, D. (2007). İlköğretim 5. Sınıf M.E.B. *Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal Bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), (s. 91-110) http://kefad.ahievran.edu.tr/InstitutionArchiveFiles/f44778c7-ad4a-e711-80ef-00224d68272d/d1a3a581-af4a-e711-80ef-00224d68272d/Cilt16Sayi1/JKEF_16_1_2015_91_110.pdf 20.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Tural, E. (2007). *İlköğretim II. Basamak Fen Bilgisi ders kitaplarında kullanılan görsellerin biçim ve içerik yönünden incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun

Tural, A., Şahan, G., Işık, A. D., Özdemir, S., Uysal, H. ve Yılmaz, O., (2017). Türkiye ve Almanya'daki Hayat Bilgisi ders kitaplarının resim-metin ilişkileri ve kullanımları bakımından karşılaştırılması, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 770-782 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/318972> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Turgut, Y. (2014). Verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması: nicel ve nitel. Tanrıoğen. A. (Edt.). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (s. 191-248). Ankara: Anı Yayıncılık

Uçar, D. (2000). Mesleğimiz - Harita Nedir? Haritaları Kimler Üretir?, https://www.hkmo.org.tr/hakkimizda/meslegimiz/harita_nedir.php 16.07.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Ulu Kalın, Ö. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum

Uzuner, S., Aktaş, E. ve Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. Sınıf ders kitaplarının görseller (illüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi, *Tubar- Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 27 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/157016> 31.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Ünal, F. ve Ünal, M. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programları (1924-2005) ve ders kitaplarında (2005-2010) harita okuma becerisi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:193, Kış; 2012 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/442338> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır

Yazıcı, K. (2006). Sosyal Bilgilerde kullanılan görsel araçlar: haritalar, küreler, resimler, tablolar ve grafikler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:15, (s. 651-662) <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/598/578>

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi, *Eğitim ve Bilim*, 23(112) <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/issue/view/106> 24.04.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır

Yurt, G. ve Arslan, M. (2014). 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının şekil, içerik, metin yönünden incelenmesi: Zambak ve Pasifik yayınları örneği, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:31, (s. 317-327) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/117754> 15.12.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır